

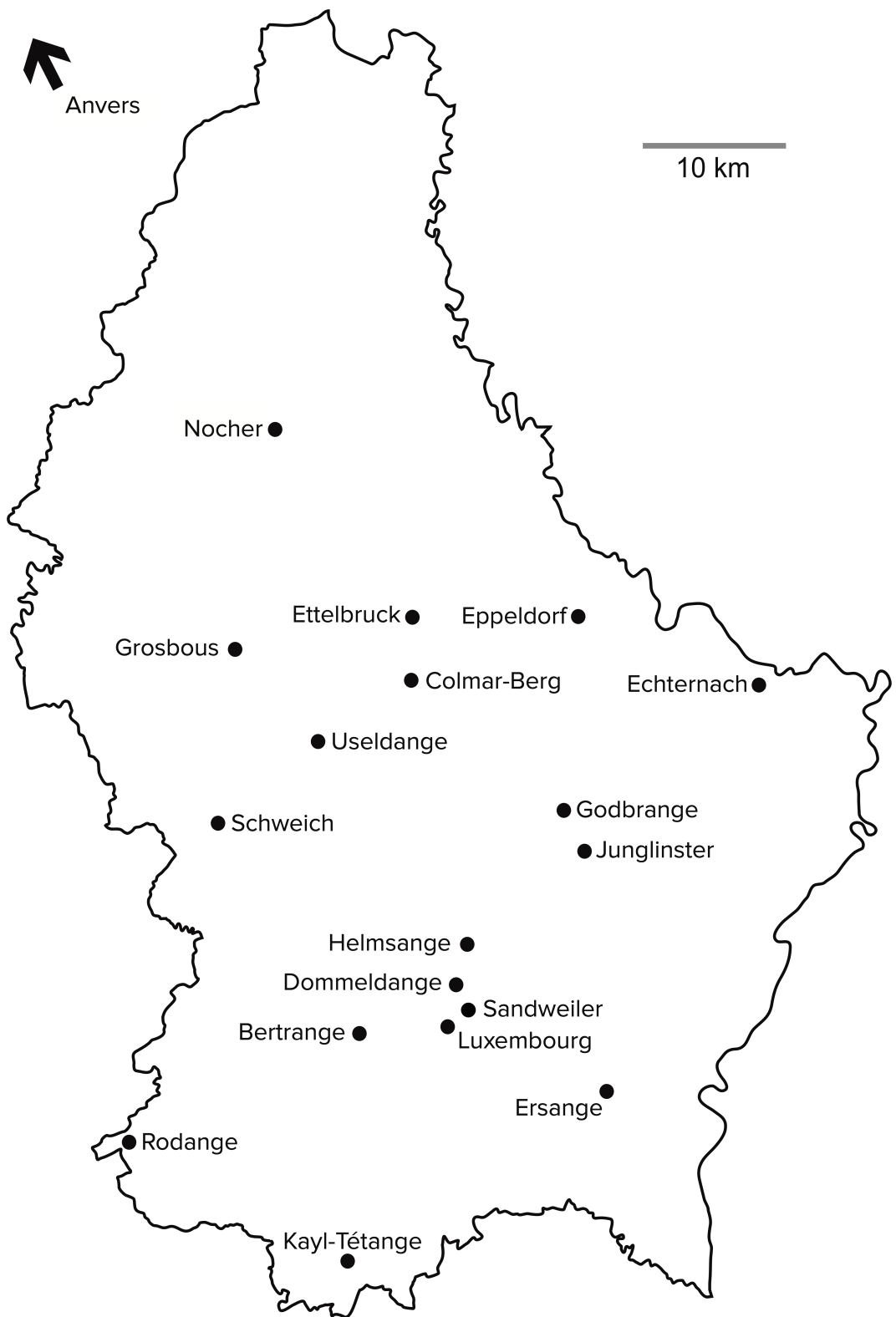
FRUIT TREES, RAILWAY TUNNELS, and SEAMLESS TUBES

Luxembourgish presence in Romania
(1885-1950)

POMI FRUCTIFERI, TUNELURI FERROVIARE și TUBURI FĂRĂ SUDURĂ

Prezența luxemburgheză în România
(1885-1950)

Contents - Cuprins

Origins of the exhibition - La originile expoziției	1
François Nothumb	3
Jean-Baptiste Duhr	6
Ivan Cahen	8
Victor Mousel	11
Henri Kintzelé	13
Jean Hoffmann	15
Victor Krieps	17
Pierre Calmes	19
Charles Haas	21
Laurent Menager	25
Émile Engel	27
Léon Treinen	30
Jean-Nicolas Krier	32
Lucie Staud, Marie Freimann, Jeanne Kriz	35
Alice Schiele	37
Robertine Seyler	39
Thérèse Reuter	41
Anna Reuter	43
Maurice Kahn	45
Commercial and intellectual exchanges - Schimburi comerciale și intelectuale	47
Forced conscripts - Înrolații forțat	50
Credits / Mențiuni	55

Origins of the exhibition *La originile expoziției*

More than ten years ago, the actress Larisa Faber discovered a collection of postcards at a flea market. Their motifs were Romanian, their recipients Luxembourgers. The team at the Centre de Documentation sur les Migrations humaines in Dudelange, Luxembourg, began to look into them: the postcards belonged to a Henri Kintzelé of Godbrange, in central-eastern Luxembourg, who, between 1904 and 1905, worked in Câmpina. But nothing further could be found: his family's memories from that era remained few and far-between. The county archives of Prahova, in which Câmpina is located, were mangled by bombardments during the Second World War, and company archives, privatised in the post-communist era, remain inaccessible.

Nevertheless, the idea of further exploring this little-known emigration lingered. It was revived in 2022 through the discovery of correspondence on an auction site: a collection of letters and postcards addressed to François Nothumb, the consul of Luxembourg to Romania between 1921 and 1935. Amongst their senders were Romanians, but also Luxembourgers who lived (or had lived) in Romania. Piece by piece, supplemented by archival research and interviews, around twenty biographies gradually emerged. These stories reveal an era before the rise of the “iron curtain”, when Romania was — like other European nations — still a destination for Luxembourgers in search of employment or a career.

This exhibition seeks to rediscover that normality, forgotten in the aftermath of the Cold War. Fruit trees, railway tunnels, and seamless tubes are three products that drew Luxembourgers to Romania — together, they represent Luxembourgish contributions to the progress of a country which, at the time, found itself in the midst of economic and political transition.

Cu mai bine de zece ani în urmă, actrița Larisa Faber a găsit niște cărți poștale la un târg de vechituri. Motivele acestora erau românești, iar destinatarii luxemburgezi. Centrul de documentare asupra migrațiilor umane din Dudelange, Luxemburg, a început să cerceteze: ele proveneau de la Henri Kintzelé din Godbrange, în zona central-estică a Luxemburgului, care a lucrat între 1904 și 1905 în Câmpina. Însă nu s-a putut afla mai mult: în familia acestuia nu mai există multe amintiri din acea epocă. Fondurile arhivelor județene din Prahova, de care ține Câmpina, au fost mutilate de bombardamentele din al Doilea Război Mondial, iar arhivele companiilor, privatizate după comunism, sunt inaccesibile.

Totuși, ideea de a cerceta această migrație puțin cunoscută persistă. Ea se materializează în urma descoperirii, în 2022, a unei corespondențe pe o platformă de colecționari: scrisori și cărți poștale adresate între 1921 și 1935 lui François Nothumb, consulul luxemburghez în România. Printre expeditori se regăsesc români, dar și luxemburgezi rezidenți în România. Astfel se conturează, completate de cercetări în arhive și de interviuri, mai bine de douăzeci de biografii. Acestea fac mărturia unei epoci dinainte de instalarea Cortinei de Fier, în care România era, la fel ca alte țări europene, o destinație pentru luxemburgezii în căutarea unui loc de muncă sau a unei cariere.

Expoziția permite redescoperirea acestei normalități uitate în urma Războiului Rece. Pomii fructiferi, tunelurile feroviare și tuburile fără sudură sunt trei produse care i-au adus pe luxemburgezi în România și constituie totodată contribuții luxemburgeze la progresul unei țări aflate atunci în tranziție economică și politică.

◀ Blowout of 26 July 1901. Postcard sent by Henri Kintzelé to his father, 6 September 1904
(Collection of Larisa Faber)

Erupția sondei din 26 iulie 1901, carte poștală trimisă de Henri Kintzelé tatălui său, 6 septembrie 1904 (Colecția Larisa Faber)

► Postcard sent from Istanbul by Alice Schiele to François Nothumb, 27 April 1927
(Collection of Philippe Blasen)

Carte poștală trimisă de Alice Schiele lui François Nothumb de la Istanbul, 27 aprilie 1927 (Colecția Philippe Blasen)

François Nothumb

(1889-1981)

With a degree in commerce, François Nothumb arrived in Ploiești around 1913. On his own initiative, he was appointed consul of the Grand Duchy of Luxembourg in Bucharest in 1921. He was the first Luxembourgish diplomatic agent in Romania.

Born into a family of peasants in Useldange (northwestern Luxembourg), Nothumb attended the Higher Institute of Commerce in Antwerp from 1910 to 1911. Amongst his classmates numbered a few students from Jewish families in Romania, generally deprived of Romanian citizenship, for whom studying abroad was common. One of them was Henry Helfant, the future Romanian commercial attaché in Madrid. It was probably these relationships that drew Nothumb to Romania around 1913. There, he worked for the oil company Nafta in Ploiești, which had already employed another graduate from Antwerp. In May 1914, Nothumb was hired as a teacher of commerce and languages by the (German) Lutheran community of Bucharest. After Romania declared war on Austria-Hungary in August 1916, Nothumb became stranded. As an employee of the German community and a national of a country occupied by Germany, he was treated as an enemy collaborator. In October, the Dutch legation in Bucharest — now responsible for defending Austro-Hungarian interests, as well as those of Luxembourg — hired him to assist Austrian and Hungarian citizens in the provinces.

Following the war, in July 1920, Nothumb asked the Luxembourgish Prime Minister Émile Reuter to appoint him consul in Bucharest. He highlighted his work experience, the commercial interests of Luxembourgish companies, the search for work by Luxembourgish engineers, and links between Luxembourgers and Transylvanian Saxons. He was appointed consul by Grand Ducal decree on 21 January 1921. In this capacity, he informed the government of developments in Romania and issued passports.

In 1932, lamenting that “living conditions for foreigners [were] becoming more and more difficult” in Romania, Nothumb asked Luxembourgish Prime Minister Joseph Bech to be employed elsewhere. In November 1935 he was appointed consul of Luxembourg in Paris. In France, Nothumb remained in his country’s service during the war, helping the Resistance in 1944. In 1958, he married Renée Morand. Nothumb was granted an honourable discharge from the Luxembourgish diplomatic service in 1967. Until his death in 1981, he kept in touch with his acquaintances from Romania, most notably his former students in Bucharest.

Licențiat în științe comerciale, François Nothumb a ajuns în Ploiești în jurul anului 1913. La inițiativa sa, a fost numit în 1921 consul al Marelui Ducat de Luxemburg în București. Era primul agent diplomatic luxemburghez în România.

Născut într-o familie de țărani în Useldange, în nord-vestul țării, Nothumb a frecventat Institutul Superior de Comerț din Antwerpen între 1910 și 1911. Printre colegii săi se aflau și studenți din familii evreiești din România, în general privați de cetățenie românească, pentru care studiile în străinătate erau obișnuite. Unul dintre ei a fost Henry Helfant, viitor atașat comercial român la Madrid. Probabil aceste relații l-au condus pe Nothumb în România în jurul anului 1913. A lucrat pentru compania petrolieră Nafta din Ploiești, care avea deja printre angajați un alt absolvent al institutului din Antwerpen. În mai 1914, a fost angajat ca profesor de limbi și științe comerciale de către comunitatea luterană (germană) din București. Când România a declarat război Austro-Ungariei în august 1916, Nothumb a rămas blocat în țară. Fiind angajat de comunitatea germană și cetățean al unei țări ocupate de Germania, a fost tratat ca un colaborator al inamicului. În octombrie, legația Țărilor de Jos din București, însărcinată cu apărarea intereselor austro-ungare pe lângă cele luxemburgheze, l-a recrutat pentru a-i asista pe cetățenii austrieci și maghiari din provincie.

După război, în iulie 1920, Nothumb i-a cerut prim-ministrului luxemburghez Émile Reuter să fie numit consul la București. A subliniat experiența pe care o avea, interesele comerciale ale întreprinderilor luxemburgheze, faptul că inginerii luxemburghezi își căutau locuri de muncă și legăturile dintre luxemburghezi și sașii transilvăneni. A fost numit consul de Marea Ducasă pe 21 ianuarie 1921. În această calitate, a ținut guvernul la curent despre actualitatea românească și a eliberat pașapoarte.

Deplângând că „condițiile de viață pentru străini devin din ce în ce mai grele” în România, Nothumb i-a cerut în 1932 prim-ministrului luxemburghez Joseph Bech să fie angajat în altă parte. În noiembrie 1935, a fost numit consul al Marelui Ducat la Paris. În Franța, Nothumb a rămas în serviciul țării sale în timpul războiului și a ajutat Rezistența în 1944. În 1958, s-a căsătorit cu Renée Morand. Demisia de onoare din serviciul diplomatic luxemburghez i-a fost acordată în 1967. Până la moartea sa în 1981, Nothumb a păstrat legătura cu cunoștințele din România, mai ales cu foștii săi elevi din București.

◀ ▲ A collage combining a photograph of Nothumb, two flags of Luxembourg, and a press article announcing his nomination, ca. 1921 (Collection of the Nothumb family)
Colaj combinând fotografia lui Nothumb, steaguri luxemburgheze și articolul de presă anunțând numirea sa, în jurul anului 1921 (Colecția familia Nothumb)

◀ ▼ Certified copy of the Grand-Ducal decree of 21 January 1921, signed by the Minister of State Émile Reuter on 25 January 1921 (Donation of Michèle Guérin-Morand)
Copie conformă a actului de numire din 21 ianuarie 1921 semnat de prim-ministrul Émile Reuter, 25 ianuarie 1921 (donație Michèle Guérin-Morand)

► François Nothumb with Transylvanian Saxon colleagues, 1931
(Collection of the Nothumb family)
François Nothumb printre colegii săi sași, 1931 (Colecția familia Nothumb)

Jean-Baptiste Duhr (1903-1976)

A dealer of Englebert tires in Bucharest, Jean-Baptiste Duhr represented Luxembourgish interests in Romania from 1938 to 1942, as the country plunged into an atmosphere of murderous nationalism and antisemitism.

Jean-Baptiste Duhr was born in Limpertsberg, a neighbourhood of Luxembourg City. His father first worked in a factory and, after the birth of Jean-Baptiste's sister Elise in 1912, as a park gardener. In 1921, Jean-Baptiste completed his secondary studies at the Industrial and Commercial School of Limpertsberg. After a stint in Portugal, he arrived in Liège in 1929, where he worked at the Englebert tire company. He became the company's concessionaire in Budapest in 1930. In 1932 he settled in Bucharest, where he co-founded and co-administered the Société Roumaine du Pneu Englebert S.A.

On 30 November 1937, by Grand Ducal decree, Duhr was appointed vice-consul of Luxembourg in Bucharest. He received his exequatur only on 10 February 1938, the day of the coup d'état by King Carol II of Romania. Following the German invasion of Poland, a country which neighboured Romania, Duhr prepared for the evacuation of the Luxembourgers from Bucharest. On 11 March 1940, he was promoted to consul. Two months later, Luxembourg was occupied by National Socialist Germany, which Romania was slowly moving closer to.

In September 1940, Germany forced the abdication of King Carol II and brought General Ion Antonescu and the Iron Guard to power. When the latter attempted a coup against Antonescu in January 1941, Duhr bore witness to atrocities committed by the Iron Guard against Jews.

As Luxembourgish citizens were spying or trafficking for Great Britain, Duhr intervened in their favour in the face of the Romanian authorities — but his position became untenable. Luxembourg having been effectively annexed to Germany, and Romania now the latter's ally, the Romanian authorities ceased, under German pressure, to recognise Duhr's status as consul and refused him authorisation to reside in the country. In March 1942, Duhr returned to Liège. The defense of Luxembourgish interests in Romania was unofficially taken up by the Swiss legation, with the tacit agreement of the Romanian authorities. During and following the war, Duhr continued to work for Englebert, first in Liège, then in Ghent and Antwerp.

Concesionar al cauciucurilor Englebert la București, Jean-Baptiste Duhr a reprezentat interesele luxemburgheze în România între 1938 și 1942, în timp ce țara se scufunda într-un naționalism și antisemitism ucigător.

Jean-Baptiste Duhr s-a născut în cartierul Limpertsberg din capitală, tatăl său fiind muncitor în fabrică, iar în 1912, după nașterea surorii lui Jean-Baptiste, Elisa, grădinar în parc. În 1921, Jean-Baptiste și-a terminat studiile secundare la școala industrială și comercială din Limpertsberg. După o ședere în Portugalia, a ajuns la Liège în 1929, unde a lucrat pentru cauciucurile Englebert. A devenit concesionar al acestora la Budapesta în 1930. În 1932, s-a stabilit la București, unde a cofondat și coadministrat Societatea Română de cauciucuri Englebert S.A.

Marea Duceșă I-a numit pe Duhr pe 30 noiembrie 1937 vice-consul al Luxemburgului la București. Nu a primit exequatur decât pe 10 februarie 1938, în ziua loviturii de stat a lui Carol al II-lea. În urma invaziei germane a Poloniei, țară vecină cu România, Duhr a pregătit evacuarea luxemburhezilor din București. Pe 11 martie 1940 a fost ridicat la rang de consul. Două luni mai târziu, Luxemburgul a fost ocupat de Germania național-socialistă, de care România tocmai se apropia.

În septembrie 1940, Germania a forțat abdicarea lui Carol al II-lea și i-a adus la putere pe generalul Ion Antonescu și Garda de Fier. Când Garda de Fier a încercat o lovitură de stat împotriva lui Antonescu în ianuarie 1941, Duhr a fost martorul atrocităților comise de aceasta împotriva evreilor.

Întrucât unii cetățeni luxemburhezi făceau spionaj sau trafic pentru Marea Britanie, Duhr a intervenit în favoarea lor pe lângă autoritățile române. Dar situația sa a devenit imposibilă, de vreme ce Germania anexase Luxemburgul, iar România se aliase cu Germania. Autoritățile române au încetat sub presiunea germană să-i mai recunoască lui Duhr statutul de consul și i-au refuzat autorizația de ședere. În martie 1942, Duhr s-a întors așadar la Liège. Apărarea intereselor luxemburgheze în România a fost preluată oficios de legația Elveției, cu acordul tacit al autorităților române. În timpul războiului și în perioada postbelică, Duhr a continuat să lucreze pentru Englebert, întâi la Liège, apoi la Gent și Antwerpen.

► Jean-Baptiste Duhr ca. 1948 (Archives générales du Royaume, Police des étrangers no. 1582570)

Jean-Baptiste Duhr în jurul anului 1948 (Archives générales du Royaume, Police des étrangers no. 1582570)

◄ Logo used in the letterhead of Étienne Romeder, the Englebert authorised dealer in 1930 Bucharest (Collection of Philippe Blasen)

Emblemă utilizată în antetul lui Étienne Romeder, concesionar al cauciucurilor Englebert la București în 1930 (Colecția Philippe Blasen)

Ivan Cahen (1913-1981)

A correspondent for various newspapers, Ivan Cahen was tasked with the defense of Luxembourgish interests in Romania in 1946. His expulsion in 1947 marked the end of the Grand Duchy's representation in the Kingdom, which was abolished on 30 December.

Ivan Cahen (a.k.a. Yves Cahen Franck, Yves C. Franck) was born in Antwerp (Belgium), the son of a bank employee from France and a local woman. Beginning in 1937, he worked as correspondent for *Paris-soir* and *Paris-Midi* in Vienna. Following the Anschluss (the annexation of Austria by Germany), he denounced antisemitism, the dictatorship, the attitude of the Catholic Church, and the cult of Hitler. He reported the rumour that the former Austrian chancellor Kurt Schuschnigg lost his senses at the sight of National Socialist demonstrations in Germany. Because of this, Cahen was expelled from the Reich and became the target of antisemitic attacks in the German press.

Cahen continued his work in Romania, primarily as a sports journalist. In 1939, he married a Czechoslovakian national. In the autumn of 1940, he spied on the Germans in Romania on behalf of Great Britain. After his informant was caught writing down German registration numbers in Bucharest, the pair were arrested. Consul Jean-Baptiste Duhr and Charles Haas sought to bribe the judge; however, Cahen was sentenced to eight years in prison. An anti-fascist, and stigmatised as a Jew (although he was Catholic), Cahen was incarcerated in Văcărești Prison together with members of the antisemitic Legionary Movement. On 23 August 1944, King Mihai overthrew the Antonescu regime and granted amnesty. The following day, Cahen was released from prison, resuming his work as a news correspondent.

On 10 May 1946, Cahen was put in charge of defending Luxembourgish interests in Romania. A delegate of the Commission for Repatriation, he was responsible for the repatriation of Luxembourgish civilians and those who had been forcibly conscripted. In May 1947, suspected of espionage and of being close to the National Peasant opposition to the pro-Communist government, Cahen was refused authorisation to remain in Romania.

His marriage having dissolved during the war, Cahen was married a second time to Nicoleta Apotecher, originally from Iași — she received Luxembourgish citizenship in 1949. Beginning in 1954, the couple lived in Geneva, working for various press agencies and newspapers. In May 1968, Cahen was one of the correspondents who accompanied Charles de Gaulle on his official visit to Romania.

Corespondent la diverse ziare, Ivan Cahen a fost însărcinat în 1946 cu apărarea intereselor luxemburgheze în România. Expulzarea sa în 1947 a marcat sfârșitul reprezentanței Marelui Ducat în Regat, desființat la 30 decembrie.

Ivan Cahen (Yvan Cahen Franck, Yves C. Franck) s-a născut la Antwerpen. Era fiul unui angajat la bancă originar din Franța și a unei locuitoare din orașul belgian. Începând cu 1937, a fost corespondentul ziarelor Paris-soir și Paris-Midi la Viena. După Anschluss (anexarea Austriei de către Germania), a denunțat antisemitismul, dictatura, atitudinea Bisericii Catolice, cultul lui Hitler. A relatat zvonul că fostul cancelar austriac Kurt Schuschnigg și-ar fi pierdut mințile la vederea manifestărilor național-socialiste în Germania. Drept urmare, a fost expulzat din Reich și a fost atacat cu invective antisemite în presa germană.

Cahen și-a continuat munca în România, mai ales ca jurnalist sportiv. S-a căsătorit în 1939 cu o cetățeană cehoslovacă. În toamna anului 1940, i-a spionat pe germanii din România în favoarea Marii Britanii. Informatorul său fiind prins în timp ce nota numere de înmatriculare germane în București, ambii au fost arestați. Consulul Jean-Baptiste Duhr și Charles Haas au încercat să-l mituiască pe judecător, însă Cahen a fost condamnat la opt ani de închisoare. Antifascist și stigmatizat drept evreu (chiar dacă era catolic), a fost închis la Văcărești împreună cu membrii mișcării antisemite legionare. Pe 23 august 1944, regele Mihai a răsturnat regimul Antonescu și a dat o amnistie. A doua zi, Cahen a ieșit din închisoare, reluându-și munca de corespondent.

La 10 mai 1946, Cahen a fost însărcinat cu apărarea intereselor luxemburgheze în România. Delegat al Comisariatului de repatriere, s-a ocupat cu readucerea în țară a civililor și a recruților forțat luxemburghezi. Suspectat de spionaj și apropiat al opoziției național-țărănești la guvernul procomunist, Cahen și-a pierdut dreptul de ședere în România în mai 1947.

După ce căsătoria sa s-a destrămat în timpul războiului, Cahen s-a căsătorit a doua oară cu Nicoleta Apotecher din Iași, care a primit cetățenia luxemburgheză în 1949. Începând cu 1954, cuplul a trăit la Geneva și a lucrat pentru diverse agenții de presă și ziare. În mai 1968, Cahen a făcut parte din corespondenții care l-au însoțit pe Charles de Gaulle în timpul vizitei sale oficiale în România.

► Ivan Cahen ca. 1939 (ANLux, AE-09593)

Ivan Cahen, în jurul anului 1939 (ANLux, AE-09593)

◄ Grigore Gafencu, Minister of Foreign Affairs, addresses press representatives, including Ivan Cahen (*România*, 11 March 1939)

Ministrul Afacerilor Străine Grigore Gafencu se adresează reprezentanților presei, printre care Ivan Cahen (România, 11 martie 1939)

Victor Mousel

(1853-1892)

At a time when the City of Luxembourg hosted the only gasworks in the Grand Duchy, the Luxembourgish engineer Victor Mousel specialised in gas and worked in the industry in Belgium, Romania, and Brazil, which, in the end, proved fatal.

Victor Mousel was born on 20 October 1853 into a family of peasants from Sandweiler, in central Luxembourg. He attended the industrial school of Luxembourg and then the Faculty of Sciences and Specialist Schools of the Catholic University of Leuven (Belgium). In October 1876 he finished his engineering exams with distinction, soon thereafter becoming the director of the gasworks of Soignies and then Vilvoorde, which belonged to the Belgian Gas Company, of which the majority shareholder from 1882 onwards was the Compagnie générale du gaz pour la France et l'étranger (General Gas Company for France and Abroad). It was also a shareholder, from 1885, in the Bucharest Gas Company, which operated the Bucharest-Filaret gasworks.

Eventually, following experiments with gas heating and lighting, Mousel was promoted to the Bucharest-Filaret gasworks in 1886. He settled in the city with his wife Léonie Clasen, where their daughter Mathilde was born on 4 July 1888. While Mousel was active at Bucharest-Filaret, the local gas network was shut down.

In the spring of 1889, Mousel was promoted to chief engineer of the gasworks in Rio de Janeiro, Brazil, replacing his predecessor who had died of yellow fever. Amidst political changes in Brazil which had resulted from the overthrowing of Emperor Pedro II in November 1889, Mousel first had to re-establish work discipline and secure the supply of coal and gas. On 4 October 1891, his son Leopold was born at the gasworks. Both mother and son fell ill with yellow fever. Mousel cared for them until he also fell ill, dying on 18 January 1892 at the age of 38.

Pe vremea când în Marele Ducat nu exista decât uzina de gaz din orașul Luxemburg, inginerul luxemburghez Victor Mousel s-a specializat în industria gazului și era activ în acest domeniu în Belgia, România și Brazilia, ceea ce avea să-i fie până la urmă fatal.

Victor Mousel s-a născut pe 20 octombrie 1853 într-o familie de țărani în Sandweiler, în centrul Luxemburgului. A frecventat școala industrială din orașul Luxemburg și apoi facultatea de științe și școlile specializate ale Universității Catolice din Leuven, în Belgia. În octombrie 1876 a luat examenul de ingineri cu distincție și a devenit pe urmă director al uzinei de gaz din Soignies și apoi Vilvoorde, care îi aparțineau Societății belgiene de gaz, al cărei acționar majoritar era din 1882 Compania generală de gaz pentru Franța și străinătate. Aceasta era de asemenea din 1885 acționară a Companiei de gaz din București, care exploata uzina de gaz din București-Filaret.

Eventual în urma experimentelor sale legate de încălzire și iluminare cu gaz, Mousel a fost promovat în 1886 la această uzină de gaz. S-a stabilit cu soția Léonie Clasen în București, unde s-a născut fiica lor Mathilde pe 4 iulie 1888. În timp ce Mousel era activ la București-Filaret, rețeaua de gaz de acolo a fost extinsă.

În primăvara anului 1889, Mousel a fost promovat inginer-șef la uzina de gaz din Rio de Janeiro în Brazilia, în locul predecesorului său mort de febră galbenă. În mijlocul schimbărilor politice din Brazilia, în urma răsturnării împăratului Pedro al II-lea în noiembrie 1889, Mousel a trebuit mai întâi să restabilească disciplina la muncă și să asigure aprovizionarea cu cărbuni a uzinei de gaz. Pe 4 octombrie 1891 i s-a născut fiul Leopold, în uzina de gaz. Mama și fiul s-au îmbolnăvit de febră galbenă, iar Mousel a avut grijă de ei, până când s-a molipsit și el și a murit pe 18 ianuarie 1892, la vârsta de 38 de ani.

► The gas factory in Bucharest-Filaret, Em. M. Grünbert, Bucharest, postcard circulated in 1900 (Collection of Philippe Blasen)

Fabrica de gaz din București-Filaret, Em. M. Grünbert București, carte poștală circulantă în 1900 (Colecția Philippe Blasen)

◄ P. G. Bertichem, "Gasometer", Lithographia Imperial de Eduardo Rensburg, Rio de Janeiro, 1856 (Wikimedia Commons)

P. G. Bertichem, Gazometru, Lithographia Imperial de Eduardo Rensburg Rio de Janeiro, 1856 (Wikimedia Commons)

Henri Kintzelé

(1880-1963)

From a modest background, Henri Kintzelé succeeded, on his own, at becoming head foreman with the Belgian drilling company Foraky. His professional career began in Câmpina, an oil town in southern Romania.

Originally from the Mersch Valley, Henri Kintzelé's father married and settled in Godbrange, in the commune of Junglinster. Henri (Hary) was the third of four children. On his birth certificate, his father, previously a weaver, declared himself to be a private forest ranger. From the age of 15, Henri worked as a farmhand. He later regretted not having the opportunity to continue his studies. At age 20, he worked as a miner in Bully-Grenay (Pas-de-Calais, France). Then, in 1904, he left for Câmpina.

At the time, Câmpina was a booming oil town. In April 1904, a school of master foremen opened its doors in the town, with the goal of eventually replacing foreign specialists with Romanians. In June of that year, Anton Raky, a drilling engineer from Erkelenz (Prussian Rhineland), co-founded a new oil company, Câmpina-Moreni. It is impossible to determine what companies, out of dozens, Henri Kintzelé worked for. In any case, he apparently honed his skills as foreman in Câmpina. He would retain the memory of his Romanian experiences: in Trintange (eastern Luxembourg), where he lived the rest of his days, a photograph of Câmpina adorned his bedside table.

Between 1910 and 1938, Kintzelé put the know-how that he had acquired in Romania into practice. In Belgium and France he worked as head foreman with Foraky, a company which bore Raky's surname. In 1910, he married into the Weier family in Ersange, in the east of the Grand Duchy. His wife, Catherine, died four years later. In 1934, he acquired a café in the neighbouring village of Trintange, where he retired with his niece and her husband. In Luxembourg, he earned some recognition for participating in the 1947 re-drilling of the "Kind" spring in the thermal spa town of Mondorf.

De origine modestă, Henri Kintzelé a reușit prin forțe proprii să devină sondor-șef la compania belgiană de foraj Foraky. Cariera sa profesională a început la Câmpina.

Originar din valea din Mersch, în centrul Luxemburgului, tatăl lui Henri Kintzelé s-a căsătorit și s-a stabilit mai spre est, în Godbrange, în comuna Junglinster. Henri (Hary) a fost al treilea din patru copii. În certificatul său de naștere, tatăl, care fusese țesător, s-a declarat pădurar privat. La vârsta de 15 ani, Henri era argat. Avea să regrete mai târziu că nu a putut să-și continue studiile. La 20 de ani era miner la Bully-Grenay, în județul francez Pas-de-Calais. Apoi, în iulie 1904, a plecat în Câmpina.

Pe vremuri, Câmpina era un oraș petrolier în plină expansiune. În aprilie 1904, s-a deschis aici o școală de maiștri sondori, cu scopul de a-i înlocui treptat treptat pe specialiștii străini cu români. În iunie, Anton Raky, un inginer de foraj din Erkelenz (Renania prusiană) a cofondat o nouă companie petrolieră, Câmpina-Moreni. Nu a fost posibil să stabilem pentru care dintre zecile de întreprinderi a lucrat Kintzelé. În orice caz, pare că a obținut calitatea de sondor în Câmpina. Avea să păstreze amintirea experienței din România. La Trintange, în estul Luxemburgului, o fotografie din Câmpina avea să stea mereu pe noptiera sa.

Între 1910 și 1938, Kintzelé a pus în practică cunoașterea dobândită în România. A lucrat ca sondor-șef în Belgia și în Franța pentru Foraky, compania care îi poartă numele lui Raky. Prin căsătorie, a intrat în 1910 în familia Weier din Ersange, în estul Marelui Ducat. Soția sa Catherine avea să moară patru ani mai târziu. În 1934, a achiziționat o cafenea în satul vecin, Trintange, unde avea să se retragă la pensie alături de nepoata de frate și soțul acesteia. În Luxemburg a primit o oarecare atenție prin participarea la forajul de la izvorul Kind în stațiunea termală din Mondorf în 1947.

► Henri Kintzelé, ca. 1938 (Archives générales du Royaume (Belgium), Police des étrangers no. 924387)

Henri Kintzelé, în jurul anului 1938 (Archives générales du Royaume (Belgia), Police des étrangers no. 924387)

◄ ▲ Postcard depicting oil drilling and the house of G. Ștefănescu, sent by Henri Kintzelé to his father, 14 June 1905 (Collection of Larisa Faber)

Schela și casa lui G. Ștefănescu, carte poștală trimisă de Henri Kintzelé tatălui său, 14 iunie 1905 (Colecția Larisa Faber)

◄ ▼ Postcard depicting the Câmpina oil refinery, circulated in 1908 (Collection of Philippe Blasen)

Rafinărie de petrol, carte poștală circulantă în 1908 (Colecția Philippe Blasen)

Jean Hoffmann

(1856-1929)

Known by his family members as “de Monnonk aus Ongerer” (“the uncle from Hungary”), Jean Hoffmann worked in the far south-east of the Austrian Railway network, when the region — becoming Romanian after 1918 — still belonged to Hungary.

The youngest son in a peasant family from Junglinster, in central-eastern Luxembourg, Jean Hoffmann attended the Athénée de Luxembourg, followed by the Faculty of Sciences at the Catholic University of Leuven. He earned his degree as an arts and manufacturing, civil, and mining engineer in 1879. After working as a chemist in Audun-le-Tiche (in then-German Alsace-Lorraine), he was employed between 1889 and 1891 at the chemical laboratory of the Austrian Railway Company (StEG) in Reșița, Banat, which was part of the Kingdom of Hungary until 1918. From 1892 to 1906, he was head of the laboratory. In 1907, he left this position with an annual pension, paid to him in 1927 by the Romanian company Steelworks and Estates of Reșița (Societatea anonimă “Uzinele de fier și Domeniile” din Reșița). His return to Romania may have been prompted by a heart attack suffered by his sister’s brother-in-law, Jean Brentener. The latter was employed at the Lamberty, Servais & Cie tile factory in Ehrang (in neighbouring Germany), where Hoffmann would also work after his return.

Cunoscut în familia sa drept „de Monnonk aus Ongerer” (unchiul din Ungaria), Jean Hoffmann a lucrat la extrema sud-estică a rețelei Societății Austriece de Căi Ferate, în timp ce regiunea, românească după 1918, aparținea încă Ungariei.

Fiul cel mai mic al unei familii de țărani din Junglinster, în partea central-estică a Luxemburgului, Jean Hoffmann a frecventat liceul Ateneu din Luxemburg, iar apoi facultatea de științe a Universității Catolice din Leuven, Belgia. A devenit inginer de arte și meserii, de geniu civil și de mine în 1879. A fost mai întâi chimist la oțelăria din Audun-le-Tiche, în Alsacia-Lorena atunci germană. Apoi, între 1889 și 1891, a fost angajat la laboratorul chimic al Societății Austriece de Căi Ferate (StEG) la Reșița, în Banat, care făcea parte din Regatul Ungariei până în 1918. Între 1892 și 1906, a fost șeful laboratorului. În 1907, și-a părăsit postul cu o pensie anuală, care după 1927 avea să-i fie plătită de societatea română Uzinele de Fier și Domeniile din Reșița. Întoarcerea sa în Luxemburg a fost poate legată de criza cardiacă a cumnatului surorii sale, Jean Brentener. Acesta era angajat la fabrica de gresie Lamberty, Servais & Cie din Ehrang, în Germania vecină, unde Hoffmann avea să lucreze la rândul său.

► Portrait of Jean Hoffmann, attributed to Frantz Seimetz
(Collection of the Brentener-Classen family)

*Portretul lui Jean Hoffmann, atribuit pictorului luxemburghez Frantz Seimetz
(Colecția familia Brentener-Classen)*

Victor Krieps

(1880– ^{before} *înainte de* 1972)

Victor Krieps was mainly active on railway construction sites in Turkey. At a difficult point in his life, following the First World War, the Romanian Railways provided work for him.

Victor Krieps hailed from Grosbous (north-western Luxembourg), where his father was a municipal secretary and small entrepreneur. His parents invested in the education of their six children: the three girls trained as teachers, and the three boys were expected to pursue higher education. Victor spent a year at the Federal Polytechnic School in Zurich, then studied at the Higher Technical School in Aachen (in the Prussian Rhineland). In 1908 Krieps married Catherine Wolter. He worked as an engineer, first in Hollerich (near Luxembourg City), then in European Turkey. During the First World War, he worked as a railway engineer in Ankara. There, he set up a German library, and was described as being pro-German.

Following the war, his bank assets were confiscated. Krieps turned to his fellow citizen François Nothumb to find him work in Romania. In 1921, Nothumb found him a position as section leader in Titu, on the Pitești railway line. However, by 1926, the Krieps couple returned to Anatolia, where Victor was involved in building railway stations. Suffering from alcoholism, he lost his job. He later returned to Luxembourg, where he spent the rest of his life in solitude.

Victor Krieps a fost activ mai ales pe șantierele feroviare din Turcia. Căile Ferate Române i-au dat de muncă într-un moment dificil din viața sa, în urma Primului Război Mondial.

Victor Krieps era originar din Grosbous, în nord-vestul Luxemburgului, unde tatăl său era secretar comunal și mic antreprenor. Părinții au investit în educația celor șase copii: cele trei fiice au urmat școli de învățătoare, iar cei trei fii trebuiau să facă studii superioare. Victor a frecventat timp de un an școala politehnică federală din Zürich, apoi a studiat la școala tehnică superioară din Aachen, în Renania prusacă. În 1908, s-a căsătorit cu Catherine Wolter. A lucrat ca inginer, mai întâi la Hollerich, lângă orașul Luxemburg, apoi în Turcia europeană. În timpul Primului Război Mondial, a fost inginer feroviar la Ankara. A amenajat o bibliotecă germană și era descris drept pro-german.

După război, numerarul din bancă i-a fost confiscat. I s-a adresat concetățeanului său François Nothumb pentru a găsi de muncă în România. Acesta avea să-i facă rost în 1921 de un post de șef de secție pe linia feroviară din Pitești, la Titu. În 1926, soții Krieps se aflau însă din nou în Anatolia, unde Victor construia gări. Alcoolic, și-a pierdut locul de muncă. S-a întors în Luxemburg, unde și-a încheiat viața în solitudine.

► Burial place of the Krieps family in Grosbous

Mormântul familiei Krieps la Grosbous

Pierre Calmes

(1873-1950)

Pierre Calmes was an engineer passionate about the construction of railway tunnels. Between 1924 and 1950, he devoted himself to this activity in Romania, despite regime changes and economic difficulties.

Pierre Calmes was born into a peasant family in Mondorf, near Merzig (Prussian Rhineland). His mother died a few days after his birth. His father then left Prussia with the family, settling in Junglinster (central-eastern Luxembourg). He died there in 1882, when Pierre was eight years old. His brothers and sister invested in the education of their youngest sibling. Pierre attended the Industrial and Commercial School in Luxembourg City, followed by the Faculty of Science and Technology at the University of Liège. There he married a French woman, Louise Becquet, who accompanied him on his travels. He worked on railways in the Ottoman Empire and in Indochina (on the Yunnan railway?), specifically in the construction of tunnels. In 1914, he moved to Switzerland — first to Geneva, then to Zurich, where he was naturalised as Swiss in 1918. In 1920 he left for Paris, before arriving in Bucharest in 1924. He became head of works on the Bumbesti-Livezeni railway line, in the Jiu Valley. In 1925, Calmes was accused of fraud, but was finally acquitted in 1928 with the support of the Swiss envoy and the president of the New Helvetic Society.

Between 1928 and 1931, Calmes led works on the Moroeni site for the Ialomița company — in particular, the building of a hydropower plant, which required the drilling of a hydraulic gallery. The site was inaugurated in July 1930 by King Carol II. However, the economic crisis soon made itself known, and Calmes found himself in straits. In 1941, during the Iron Guard's attempted coup, his residence in Bucharest was ransacked. With the support of the Swiss legation, he obtained compensation from the Romanian government.

Throughout this period, Calmes most probably continued his activity as an engineer. Widowed and 72 years old, he wrote in 1946 that he would work as much as he could in the tunnels, which for him — a man who had lived his life on construction sites — was a pleasure. In February 1950, in the Stalinist period, he directed the construction of a tunnel in Petroșani (Jiu Valley). However, facing economic adversity, he finally requested that the Swiss legation repatriate him. In June 1950, Calmes left Bucharest. He died five months later at a reception centre for returnees (*Bürgerstube*) in Zurich.

Pierre Calmes a fost un inginer pasionat de construcția de tuneluri feroviare. Între 1924 și 1950, s-a dedicat acestei activități în România, în pofida schimbărilor de regim și a greutăților economice.

Pierre Calmes s-a născut într-o familie de țărani din Mondorf, lângă Merzig în Renania prusacă. Mama i-a murit la câteva zile după nașterea sa, iar tatăl a părăsit atunci Prusia cu familia pentru a se stabili la Junglinster, în partea central-estică a Luxemburgului. Tatăl a decedat acolo în 1882, când Pierre avea opt ani. Frații și sora lui au investit în educația sa. Pierre a frecventat școala industrială și comercială din orașul Luxemburg, iar apoi facultățile de științe și tehnică ale Universității din Liège. S-a căsătorit acolo cu o franțuzoaică, Louise Becquet, care avea să-l însoțească în periplurile sale. A lucrat la căile ferate din Imperiul Otoman și în Indochina (la calea ferată din Yunnan?), îndeosebi la construcția de tuneluri. În 1914, s-a stabilit în Elveția: mai întâi la Geneva, apoi la Zürich, unde în 1918 a primit cetățenia elvețiană. În 1920, a plecat la Paris, iar în 1924 a ajuns în România, la București. A fost șef de lucrări pe linia Bumbesti-Livezeni, în Valea Jiului. În 1925, a fost acuzat de fraudă, dar a fost până la urmă achitat în 1928, cu sprijinul trimisului elvețian și al președintelui Noii Societăți Elvețiene.

Între 1928 și 1931, Calmes a condus lucrările șantierului din Moroeni pentru societatea Ialomița. În speță, era vorba despre o hidrocentrală care necesita forarea unei galerii hidraulice. Centrala a fost inaugurată în iulie 1930 de regele Carol al II-lea. Însă, consecințele crizei economice s-au resimțit, iar Calmes s-a aflat în dificultate. În 1941, în timpul tentativei de lovitură de stat a Gărzii de Fier, casa sa din București a fost jefuită. Cu ajutorul legației elvețiene, a obținut o indemnizație de la guvernul român.

În această perioadă, Calmes și-a continuat activitatea de inginer. În 1946, în vârstă de 72 de ani și văduv, a scris că va lucra atât cât va putea în tuneluri, căci este o distracție pentru el, care a trăit mereu pe șantiere. În februarie 1950, în plin stalinism, încă dirija construcția unui tunel la Petroșani, în Valea Jiului. Din cauza greutăților economice, a cerut până la urmă de la legația elvețiană repatrierea. În iunie 1950, pleca din București. A murit cinci luni mai târziu într-un centru de primire a repatriaților (Bürgerstube) din Zürich.

► ▲ The third tunnel from Bumbesti, photographed by E. L. Bordan during the Second World War (Collection of Philippe Blasen)

Al treilea tunel pornind de la Bumbesti, fotografie de E.L. Bordan, perioada celui de-al Doilea Război Mondial (Colecția Philippe Blasen)

► ▼ King Carol II of Romania inaugurates the Dobrești-Moroeni factory, photographed by Iosif Berman, July 1930 (Collection of Philippe Blasen)

Regele Carol al II-lea inaugurând uzina din Dobrești-Moroeni, fotografie de Iosif Berman, iulie 1930 (Colecția Philippe Blasen)

◄ Letter from Pierre Calmes to the Swiss Legation, 5 March 1946 (Archives fédérales suisses, E2200.15-01#1969/183#68*)

Scrisoare a lui Pierre Calmes către legația elvețiană, 5 martie 1946 (Archives fédérales suisses, E2200.15-01#1969/183#68)*

Charles Haas

(1885-1967)

Charles Haas was the most prominent Luxembourger in Romania. Enthusiastic about the production of tubes, he became a high-ranking collaborator of the major Romanian industrialist Nicolae Malaxa, while Haas' wife participated in the social life of Bucharest.

Charles Haas was the youngest son of Jean-Noëmi Haas, a manager, and Anna Bouren, the sister-in-law of the national composer Laurent Menager. Charles attended the Industrial and Commercial School in Luxembourg City, and then the Mining School of Liège. In May 1913, he left for the United States, where he worked for the Dyle & Bacalan Public Works Company. In 1915, during the war, he visited the company's workshops and construction sites in Bordeaux. It was undoubtedly there that he met his future wife, Pauline Fillos. Of modest origins, she was ambitious, and would be the driving force behind his success. Their first daughter, Jacqueline, was born in New York in 1916. Two more children followed: Jacques in 1918, and Georgette in 1921.

After numerous trips back and forth between the United States and Europe, in 1924, the Haas family settled in Bous, in the Territory of the Saar Basin, then governed by the League of Nations. There, Charles directed the Saar Steelworks and Tubing Factories. He also served as member of the board of directors of the Ofenbau Ltd. corporation in Düsseldorf. The family led a worldly lifestyle, vacationing in Monaco in 1932.

In accordance with the Treaty of Versailles, a referendum was organised in the Saar in 1935. Under the influence of National Socialist propaganda, over 90% of participants voted for the unification of the territory with Germany. The German company Mannesmann purchased the Saar Steelworks and Tubing Factories, and most Luxembourgish employees left the company. Haas was re-employed by its former majority shareholder, Louvroil & Recquignies.

Charles Haas a fost luxemburghezul cel mai de văză din România. Entuziast al producției de tuburi, a devenit un colaborator sus-pus al marelui industriaș român Nicolae Malaxa, în timp ce soția sa participa la viața mondenă bucureșteană.

Charles Haas a fost fiul cel mai mic al lui Jean-Noëmi Haas, gestionar, și al Annei Bouren, cumnata compozitorului național Laurent Menager. A frecventat școala industrială și comercială din orașul Luxemburg, iar apoi Școala de Mine de la Liège. În mai 1913, a plecat în Statele Unite, unde a lucrat pentru societatea anonimă de lucrări Dyle et Bacalan. În 1915, în timpul războiului, s-a dus la atelierele și șantierele societății din Bordeaux. Fără îndoială, acolo a făcut cunoștință cu viitoarea sa soție, Pauline Fillos. De origine modestă, aceasta era ambițioasă și avea să fie motorul succeselor sale. Prima lor fiică, Jacqueline, s-a născut în 1916, la New York. Au urmat Jacques în 1918 și Georgette în 1921.

După numeroase drumuri dus-întors între Statele Unite și Europa, familia Haas s-a stabilit la Bous, pe teritoriul bazinului râului Saar, care era administrat de Societatea Națiunilor. Acolo, Charles conducea Oțelăriile și Uzinele de Tuburi din Saar. Era și membru în consiliul de administrație al Societății Anonime Ofenbau din Düsseldorf. Familia avea un stil de viață monden, cu vacanțe la Monaco în 1932.

Conform tratatului din Versailles, s-a organizat un referendum în Saar în 1935. Sub influența propagandei național-socialiste, mai bine de 90% dintre participanți au votat pentru unificarea teritoriului cu Germania. Societatea germană Mannesmann a răscumpărat Oțelăriile și Uzinele de Tuburi din Saar și majoritatea salariaților luxemburgezi au părăsit întreprinderea. Haas a fost reangajat de fostul acționar majoritar, Louvroil & Recquignies.

► Charles Haas photographed in Marlborough, New York, around 1913
(Collection of Cynthia Haas)

*Charles Haas, fotografie de Marlborough, New York, în jurul anului 1913
(Colecția Cynthia Haas)*

◄ ▲ The Haas children with their cousins in Bous, 1931 (Collection of Cynthia Haas)
Copiii Haas cu niște verișori, Bous, 1931 (Colecția Cynthia Haas)

◄ ▼ Charles Haas in Bous, 1933 (Collection of Cynthia Haas)
Charles Haas la Bous, 1933 (Colecția Cynthia Haas)

Around 1934, Nicolae Malaxa, one of the richest and most influential Romanian industrialists, sought to create a seamless tubing factory — the production of which Haas was now a recognised expert in. On 8 March 1937, Haas was hired by Malaxa to plan out such a factory. He was also elected to the board of directors of the Reșița Steelworks and Estates, a conglomerate dominated by his new boss. First envisioned by Malaxa in 1936, the tubing sales company Socotub was founded in 1938; Haas was appointed to its board of directors. In 1939, the company Tubing Factories and Steelworks N. Malaxa Ltd. was founded. Out of a share capital of 100 million lei, Malaxa held 50 million, and Haas 4 million. Haas sat alongside Malaxa on the board of directors.

N. Malaxa Ltd. rented the Spayer (or Speyer) palace, in the heart of Bucharest and 10 minutes from the head office, for Haas. His wife Pauline made a mark on Bucharest's high society, participating in social life with her daughters. The children's birthdays became an opportunity for Mrs. Haas to gather Bucharest's biggest names in her home.

In 1939, with the support of the Crown, Malaxa eliminated his main competitor, Max Auschnitt, who was placed under investigation and convicted. In September 1940, the Iron Guard — which Malaxa financed — came to power. Attacked in the press by this ultranationalist and murderous movement, Haas resigned from the board of directors of the Reșița Steelworks and Estates in October 1940. In February 1941, following the Iron Guard's failed coup, Ion Antonescu's regime nationalised the Malaxa companies. Haas managed to maintain his position for some time, then made plans to leave for the United States. Finally, with the help of consul Duhr, he went to Spain in 1942 and settled in Bilbao, where he had a friendly associate in the Marquis of Monte Rico. Pauline remained in Bucharest, taking care of Luxembourgish prisoners and deportees in 1945. Already requisitioned by the Germans in 1941, the Spayer Palace was then taken over by the Soviets. Pauline managed to have the palace returned to her but, exhausted, she joined Charles in Spain in 1946.

Until the end of his life, Charles Haas travelled between Bilbao and Mersch, his home base in Luxembourg. He pursued various tubing factory construction projects, most notably with Malaxa, who was now exiled to the United States. Haas died in 1967 at the Carlton Hotel in Bilbao, where he had stayed for almost 25 years.

În jurul anului 1934, Nicolae Malaxa, unul dintre cei mai bogați și mai influenți industriași români, avea în vedere crearea unei uzine de tuburi fără sudură, un produs în care Haas era de acum un expert recunoscut. Pe 8 martie 1937, Haas a fost angajat de Malaxa pentru a proiecta o asemenea uzină. A fost ales și în consiliul de administrație al Uzinelor de Fier și Domeniilor din Reșița, un conglomerat dominat de noul său șef Malaxa. Concepută de Malaxa începând cu 1936, societatea de vânzare de tuburi Socotub a fost fondată în 1938. Haas a fost numit în consiliul de administrație. În 1939, societatea anonimă N. Malaxa, Uzine de Tuburi și Oțelării, a fost înființată. Dintr-un capital social de 100 de milioane de lei, Malaxa deținea 50 și Haas 4. Haas participa alături de Malaxa la consiliul de administrație.

Societatea Anonimă N. Malaxa a închiriat pentru Charles Haas palatul Spayer (sau Speyer) în inima Bucureștilor, la zece minute de sediul social. Soția sa Pauline s-a făcut remarcată în înalta societate bucureșteană, participând la viața mondenă împreună cu fiicele sale. Zilele de naștere ale acestora erau ocazii pentru doamna Haas să adune la ea marile nume din București.

În 1939, Malaxa l-a eliminat cu sprijinul Coroanei pe principalul său concurent, Max Auschnitt, pus sub anchetă și condamnat. În septembrie 1940, Garda de Fier, pe care Malaxa a finanțat-o, a ajuns la putere. Atacat în presă de către această mișcare ultranaționalistă și ucigașă, Haas a demisionat din consiliul de administrație al Uzinelor de Fier și Domeniilor din Reșița în octombrie 1940. După eșecul loviturii de stat a Gărzii de Fier, regimul lui Ion Antonescu a naționalizat companiile Malaxa în februarie 1941. Haas a reușit un timp să-și păstreze funcțiile, apoi a încercat să plece în Statele Unite. În sfârșit, cu ajutorul consulului Duhr, a plecat în 1942 în Spania și s-a stabilit la Bilbao, unde avea un prieten asociat, marchizul de Monte Rico. Pauline a rămas la București, unde a avut grijă în 1945 de prizonieri și deportați luxemburgezi. Rechiziționat în 1941 de germani, palatul Spayer a fost luat acum de sovietici. Pauline a reușit să-l recupereze, dar, obosită, l-a urmat pe Charles în 1946.

Până la finalul vieții sale, Haas a făcut drumuri între Bilbao și Mersch, reședința sa din Luxemburg. A urmat proiecte de construcție de uzine de tuburi, îndeosebi cu Malaxa, exilat în Statele Unite. A murit în hotelul Carlton din Bilbao, unde a locuit aproape 25 de ani.

◀ ▲ Palace Spayer (or Speyer) in Bucharest, undated photograph (Collection of Mădălin Ghigeanu)
Palatul Spayer la București, fotografie nedată (Colecția Mădălin Ghigeanu)

◀ ▼ Pauline Haas and her children in Romania, undated photograph (Collection of Cynthia Haas)
Pauline Haas cu copiii săi în România, fotografie nedată (Colecția Cynthia Haas)

▶ ▲ The interior of the tubing factory at the Malaxa Factories in Bucharest
(Enciclopedia României, vol. IV, 1943)
Interiorul uzinelor de tuburi Malaxa din București (Enciclopedia României, vol. IV, 1943)

▶ ▼ Malaxa building in Bucharest, 1936 (Museums of History New South Wales, Hugo Stossel collection)
Clădirea Malaxa din București, 1936
(Museums of History New South Wales, Hugo Stossel collection)

Laurent Menager (1904-1978)

Laurent Menager was one of several Luxembourgish engineers who, leaving the Saar after its reunification with Germany, found work in Romania. He would remain there at his post until the early Stalinist period.

Laurent Menager was the grandson of the homonymous national composer. His father, a cousin of Charles Haas, was a music teacher in Echternach. Laurent, however, followed a different career path. After studying at the University of Liège's Faculty of Science and Technology, he worked — like Haas — as an engineer in Bous (Saar). Following the reunification of the Saar with Germany in 1935, he found a new job at the Meuse Tubing Factory in Flémalle-Haute (Belgium). The same year, he married Hildegard Maurer in Völklingen (Saar).

In 1937, the Menagers moved to Bucharest, where their three children were born. Like Haas, Laurent worked for the Malaxa tubing factory, where he managed the factory's machine tool operations and cold-forming presses. In 1944, at the end of the Second World War, he was one of the few foreigners left working at the factory, temporarily sharing management with a Romanian engineer. Around the same time, the Menagers were threatened with internment if they could not prove their Luxembourgish citizenship. In 1947, they requested their repatriation — however, they remained in Romania. Laurent appeared as director of Tubing Factories and Steelworks N. Malaxa Ltd., renamed the "Republic" Factories in 1948. The family would only return to Luxembourg between 1949 and 1951.

In 1956, Laurent Menager was working in the United States, in order to mount a rolling mill. In 1958, he relocated to French-speaking Switzerland, where he served as director of Acalmeso Ltd. (later Contubind), an engineering consultancy office specialising in tube manufacturing, chaired by the Luxembourger Jules Elter. In 1967, Menager returned to Luxembourg, where he founded his own consultancy office.

Laurent Menager a fost unul dintre inginerii luxemburghezi care, plecând din Saar după reunificarea sa cu Germania, avea să-și găsească de muncă în România. Avea să rămână în post până în perioada stalinistă.

Laurent Menager a fost nepotul compozitorului național omonim. Tatăl său, verișorul lui Charles Haas, era profesor de muzică la Echternach. Laurent a urmat însă o altă carieră. A studiat la facultățile de științe și tehnică ale Universității din Liège, apoi a lucrat ca inginer la Bous, în Saar, la fel ca Haas. Ca urmare a reunificării teritoriului de Saar cu Germania în 1935, și-a găsit un nou post la Uzinele de Tuburi de pe Meuse la Flémalle-Haute, în Belgia. În același an, s-a căsătorit cu Hildegard Maurer la Völklingen, în Saar.

În 1937, familia Menager s-a stabilit în București, unde li s-au născut cei trei copii. La fel ca Haas, Laurent a lucrat pentru uzina de tuburi a lui Malaxa, unde conducea ajustajul și refularea la rece. În 1944, la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, era printre ultimii străini care încă lucrau la uzină. Împreună cu un inginer român a condus-o în mod provizoriu. Tot pe atunci, familia Menager a fost amenințată cu închisoarea dacă nu putea dovedi că avea cetățenie luxemburgheză. În 1947, a cerut să fie repatriată. Totuși, a mai rămas în România. Laurent figura drept director la Societatea Anonimă N. Malaxa, Uzine de Tuburi și Oțelării, redenumită Uzinele „Republica” în 1948. Familia avea să se întoarcă abia prin anii 1949-1951.

În 1956, Laurent Menager se afla în Statele Unite, pentru punerea în funcțiune a unui laminor de tuburi. În 1958, s-a stabilit în Elveția romandă, unde a condus Societatea Anonimă Acalmesco (mai târziu Contubind). Era vorba despre un birou de consultanță specializat în fabricarea de tuburi și prezidat de luxemburghezul Jules Elter. În 1967, Menager s-a întors în Luxemburg, unde și-a înființat propriul birou de consultanță.

► Laurent Menager ca. 1935 (Archives générales du Royaume, Police des étrangers no. 1305839)

Laurent Menager, în jurul anului 1935 (Archives générales du Royaume, Police des étrangers no. 1305839)

◄ ▲ The tubing cooling beds at the Malaxa Factories in Bucharest
(Enciclopedia României, vol. IV, 1943)

*Patul de răcire al țevelor din Uzinele Malaxa din București
(Enciclopedia României, vol. IV, 1943)*

◄ ▼ Menager partaking in his favourite pastime: fishing (Collection of Patrick Licker)

*Menager petrecând timpul liber în modul său preferat: la pescuit
(Colecția Patrick Licker)*

Émile Engel

(1897-1977)

Émile Engel was another Luxembourgish engineer who left the Saar following its return to National Socialist Germany, finding work in Romania. Assigned to a factory in Reșița (Banat), he came face-to-face with both German and Romanian fascism.

Émile Engel was the eldest son in a peasant family from Ersange, in the east of the Grand Duchy. Between 1917 and 1920, he studied mining, steelmaking, chemistry, and electrochemistry at the Higher Technical School in Aachen (Prussian Rhineland). He survived the final year of the war thanks to the care packages regularly sent by his parents. In 1921, he wrote his final exam in steelmaking and was awarded a medal for excellence in chemistry.

He settled in Saarbrücken (Saar), where he worked for the Steelworks and Tubing Factories of the Saar (Aciéries et Usines à Tubes de la Sarre). In 1926, he married Anna Sturm of Rumelange (southern Luxembourg), who died in 1930 after giving birth to a son. Engel later married a second time, to Marcelle Namur of Echternach, with whom he had a daughter in 1932.

Following the reunification of the Saar with Germany, Engel returned to Luxembourg. In October 1937, he was hired by the Steelworks and Estates of Reșița to manage the Siemens-Martin Steelworks in Reșița. Alongside his family and a governess, he arrived there at a time of heightened xenophobia: the Romanian National Liberal government was seeking the dismissal of foreign and ethnic-minority employees from companies, the Iron Guard was immensely popular, and the Swabian minority (54% of Reșița's population) was under the sway of National Socialist Germany. Engel was faced with hostility from the Romanians, and spent his nights at the steelworks for fear of sabotage. His situation improved when he received support from a local (possibly Swabian) engineer. A month after the Iron Guard came to power in September 1940, his contract was terminated under their pressure.

Returning to Luxembourg, which had been occupied by National Socialist Germany on 10 May 1940, was difficult. Bearing a name which was perceived as Jewish, Engel was forced to prove that he was “Aryan” — he obtained an Aryan certificate in December 1940. Under the occupation, Engel did not join any National Socialist organisation. In October 1941, he found work at the Martin Steelworks of the Wendel Factories in Hayange (German-occupied Lorraine), while his family remained in the neighbourhood around the railway station of Luxembourg City. After the war, Engel worked for the War Damages Office.

Émile Engel făcea parte din inginerii luxemburghezi care au părăsit Saar ca urmare a întoarcerii acestora la Germania național-socialistă și și-au găsit de lucru în România. Angajat la o uzină din Reșița în Banat, a trebuit să facă față fascismului românesc și celui german.

Émile Engel era fiul cel mai mare al unei familii de țărani din Ersange, în estul Marelui Ducat. Între 1917 și 1920, a făcut studii de industrie minieră, siderurgie, chimie și electrochimie la școala tehnică superioară din Aachen, în Renania prusacă. În ultimul an al războiului, a supraviețuit datorită pachetelor de alimente pe care părinții i le trimiteau în mod regulat. În 1921, a luat examenul final de siderurgie și a obținut o medalie de excelență în chimie.

S-a instalat la Saarbrücken, în Saar, unde a lucrat la Oțelăriile și Uzinele de Tuburi din Saar. În 1926, s-a căsătorit cu Anna Sturm din Rumelange, în sudul Luxemburgului, care a decedat în 1930 după ce l-a născut pe fiul lor. A doua oară, Engel s-a însurat cu Marcelle Namur din Echternach, cu care avea să aibă o fiică în 1932.

În urma reunificării teritoriului de Saar cu Germania, Engel s-a întors mai întâi în Luxemburg. În octombrie 1937, Uzinele de Fier și Domeniile din Reșița l-au angajat pentru a conduce Oțelăria Siemens-Martin din Reșița. A sosit acolo cu familia sa și o guvernantă într-un moment de xenofobie accentuată: guvernul național-liberal român urmărea eliminarea salariaților străini și minoritari din întreprinderi, Garda de Fier era foarte puternică, iar minoritatea șvăbească (54% din populația Reșiței) se afla sub influența Germaniei național-socialiste. Engel se confrunta cu dușmănia românilor și rămânea noaptea la oțelărie de frica unui sabotaj. Situația s-a îmbunătățit când a primit sprijinul unui inginer local (eventual șvab). La o lună după

venirea la putere a Gărzii de Fier în septembrie 1940, contractul i-a fost reziliat sub presiunea acesteia.

Întoarcerea în Luxemburgul ocupat pe 10 mai 1940 de Germania național-socialistă a fost dificilă. Având un nume perceput drept evreiesc, Engel trebuia să dovedească că e „arian”. A obținut un certificat de arianitate în decembrie 1940. Sub ocupație, Engel nu a aderat la nicio organizație național-socialistă. În octombrie 1941, a găsit de lucru în Oțelăria Martin din Uzinele de Wendel la Hayange, în Lorena ocupată de Germania, în timp ce familia a rămas în cartierul gării din orașul Luxemburg. După război, Engel a lucrat pentru Oficiul Daunelor de Război.

► The Engel family, 30 September 1934 (Collection of Maryse Campill)

Familia Engel, 30 septembrie 1934 (Colecția Maryse Campill)

◀ ▲ The Engel children in Reșița, 1938 (Collection of Ketty Engel)

Copiii Engel la Reșița, 1938 (Colecția Ketty Engel)

◀ ▼ Postcard sent from Reșița by the Engel children to their family in Ersange, December 1940 (Collection of Maryse Campill)

*Carte poștală trimisă de copiii Engel de la Reșița familiei din Ersange, decembrie 1940
(Colecția Maryse Campill)*

Léon Treinen

(1901-1987)

The son of an engineer who worked abroad, Léon Treinen managed glass factories for the Saint-Gobain Company, first in Romania, and then in Hungary. He was confronted with difficulties due to the industrial group's presence in antagonistic countries.

Léon Treinen was the third of seven children. His father, Mathias Treinen, worked in the 1880s as a railway engineer in Algeria before becoming director of the Colmar-Berg steelworks. His mother, Clara Schoeller, was the daughter of local engineer and industrialist Alfred Schoeller. Born in Düren (Prussian Rhineland), the latter was naturalised as a Luxembourger in 1876.

Beginning in 1920, Léon Treinen studied mining, steelmaking, chemistry, and electrochemistry at the Higher Technical School in Aachen (Prussian Rhineland). From 1926 to 1929, he held various assistant positions there, initially under the direction of his cousin, Prof. Paul Oberhoffer, whose niece through marriage, Anna Krückel, Léon married in 1932. In 1928, the Saint-Gobain Mirror and Chemical Products Factories acquired the glassworks in Diciosânmartin (today Târnăveni) in Transylvania. In 1929, Saint-Gobain's director in Aachen, the Luxembourger Pierre Schrader, recruited Treinen – who had just obtained his doctorate – to manage the Romanian factory. In Transylvania, Treinen met members of the Saxon minority. His eldest son was born in Sibiu.

In 1935, Treinen took over the role of technical manager for the First Molded Glass Factory in Miskolc, Hungary. At that time, Hungary sought to revise the Treaty of Trianon, in particular to recover the territories ceded by this treaty to Romania. In 1936, a Budapest newspaper claimed that Treinen had held a Hungarian patriotic speech. This perhaps prompted the Romanian authorities to refuse him a residence permit in 1937.

In 1939, Treinen became director of the Sindorf branch of the United Glassworks of Aachen. His second son had been born in Budapest in 1937, and a third was born in Düren in 1940. During the Second World War, the Treinen family moved back to Luxembourg. Léon returned to Germany in 1946, where he took again over management of Sindorf, before resettling permanently in Luxembourg in 1965.

Fiul unui inginer care a muncit în străinătate, Léon Treinen conducea fabrici de sticlă pentru Societatea Saint-Gobain, mai întâi în România, apoi în Ungaria. S-a confruntat cu dificultățile legate de prezența acestui grup industrial în țări rivale.

Léon Treinen era al treilea din șapte copii. Tatăl său, Mathias Treinen, fusese în anii 1880 inginer feroviar în Algeria, iar acum conducea oțelăria din Colmar-Berg. Mama sa, Clara Schoeller, era fiica inginerului și industriașului local Alfred Schoeller. Născut la Düren, în Renania prusacă, acesta din urmă fusese naturalizat luxemburghez în 1876.

Începând cu 1920, Treinen a studiat industria minieră, siderurgie, chimie și electrochimie la școala tehnică superioară din Aachen, în Renania prusacă. Între 1926 și 1929, a ocupat posturi de asistent la această școală, mai întâi sub conducerea verișorului său, profesorul Paul Oberhoffer, cu a cărei nepoată prin alianță, Anna Krückel, avea să se căsătorească în 1932. În 1928, Fabricile de Oglinzi și Produse Chimice de Saint-Gobain au cumpărat uzina de sticlă din Diciosânmartin, astăzi Târnăveni, în Ardeal. În 1929, directorul de la Saint-Gobain din Aachen, luxemburghezul Pierre Schrader, l-a recrutat pe Treinen, care tocmai își obținuse doctoratul, pentru conducerea fabricii din România. În Ardeal, Treinen a întâlnit membri ai minorității săsești. Primul său fiu s-a născut la Sibiu.

În 1935, Treinen a reluat direcția tehnică a Primei Uzine de Sticlă Presată din Miskolc, în Ungaria. Pe vremuri, Ungaria își dorea revizuirea Tratatului de pace de la Trianon și voia îndeosebi recuperarea teritoriilor cedate prin acest tratat României. În 1936, un ziar de la Budapesta i-a atribuit lui Treinen un discurs patriotic maghiar. E posibil să fi fost acesta motivul pentru care autoritățile românești i-au refuzat permisul de ședere în 1937.

În 1939, Treinen a devenit directorul filialei din Sindorf a Sticlărilor Unite din Aachen. Cel de-al doilea fiu i s-a născut la Budapesta în 1937, iar cel de-al treilea fiu la Düren în 1940. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, familia Treinen a revenit în Luxemburg. Léon s-a întors în Germania în 1946, unde a reluat conducerea de la Sindorf. S-a întors definitiv în Luxemburg în 1965.

► Léon Treinen with a foreman at the Diciosânmartin glassworks
(Collection of Mathias Treinen)

*Léon Treinen împreună cu un maestru la fabrica de sticlă din Diciosânmartin
(Colecția Mathias Treinen)*

◄ The Diciosânmartin glassworks (Collection of Philippe Blasen)

Fabrica de sticlă din Diciosânmartin (Colecția Philippe Blasen)

Jean-Nicolas Krier (1874-1945)

Jean-Nicolas Krier was one of the specialists hired by the Romanian state to modernise agriculture. To this end, he was also recruited by several Romanian Chambers of Agriculture in the 1930s.

Jean-Nicolas Krier was the ninth of ten children in a family of peasants from Bertrange. His father died in 1880, when Jean-Nicolas was only five years old. In 1895, he left for Geisenheim (Province of Hesse-Nassau, Prussia), where he studied pomology (fruit growing) and viticulture at the local royal institute. Krier applied to work in Romania, perhaps in response to an advertisement, with the support of the N. Gaucher School of Pomology and Horticulture in Stuttgart. In 1897, he was appointed horticulturist at the state nursery of Vişan, near Iaşi, which had been founded in 1893. In 1912, he was assigned additional tasks in other nurseries, and in 1919, he was given a further mission: as a leader in the wine region, his job was to investigate alcohol-related fraud. As head of the Vişan nursery, he was accused of mismanagement in 1922. He responded to the accusation by stating that he was overloaded with administrative work, that two positions remained vacant, that there was only one cart for all transport, and that, finally, the nursery lacked funding.

From 1926 to 1929, Krier taught pomology and industrial fruit cultivation at the Bucharest-Băneasa Intermediate School of Agriculture. Beginning in 1927, he gave courses for the general public notably at the well-known Popular University of Vălenii de Munte. In 1930, he was naturalised as a Romanian citizen — a legal condition to be a public official — thereupon being appointed deputy director of the Bucharest-Băneasa school. From 1931 to 1932, he was involved in producing a map of fruit cultivation in the neighbouring county of Prahova, under the aegis of the local Chamber of Agriculture. In 1933, he was hired as an advisor to the Union of Chambers of Agriculture. By 1935, he was entrusted with the management of two fruit growing stations for the Chamber of Agriculture of Ilfov County. The same year, Krier founded a short-lived pomology journal. In 1939, he represented Romania at the International Agricultural Congress in Dresden.

In 1942, Krier's wife, whose name remains unknown, died following 30 years of marriage. Krier gave up his private nursery in Bucharest, which he founded around 1936, and devoted himself to experimental horticulture. He died at home in Bucharest, 48 years after his arrival in Romania.

Jean-Nicolas Krier făcea parte din specialiștii angajați de statul român pentru modernizarea agriculturii. În acest scop, a fost solicitat și de diferite camere de agricultură românești în anii 1930.

Jean-Nicolas Krier era al nouălea copil din zece al unei familii de țărani din Bertrange. Tatăl său a murit în 1880, când Jean-Nicolas avea doar cinci ani. În 1895, a plecat la Geisenheim, în provincia prusacă de Hessen-Nassau, unde a studiat pomicultură și viticultură la școala regală locală. Posibil în urma unui anunț, Krier a candidat pentru un loc de muncă în România, cu sprijinul școlii de pomicultură și horticultură N. Gaucher din Stuttgart. A fost numit în 1897 horticultor la pepiniera de stat din Vișan, lângă Iași, creată în 1893. În 1912, i s-au atribuit sarcini suplimentare în alte pepiniere. În 1919, a primit încă o misiune: în calitate de șef de regiune viticolă, trebuia să depisteze fraudele legate de alcool. În 1922, pe când era șeful pepinierii din Vișan, a fost acuzat de proastă gestionare. A răspuns că era supraîncărcat cu sarcini administrative, că două posturi erau vacante, că exista o singură căruță drept mijloc de transport și că pepiniera ducea lipsă de fonduri.

Între 1926 și 1929, Krier a predat pomicultură și producție industrială de fructe la Școala Medie de Agricultură din București-Băneasa. Începând cu 1927, a dat cursuri pentru marele public, în special la faimoasa universitate populară din Vălenii de Munte. În 1930, a primit cetățenia românească, condiția legală pentru a fi funcționar public. Drept urmare, a fost numit director adjunct la școala din București-Băneasa. Între 1931 și 1932, a fost implicat în realizarea unei hărți de pomicultură a județului vecin de Prahova, sub egida camerei județene de agricultură. În 1933, a fost angajat drept consilier de Uniunea Camerelor de Agricultură. În 1935, a fost însărcinat cu conducerea a două stații pomicole pentru Camera de Agricultură a Județului Ilfov. În același an, Krier a fondat o efemeră revistă de pomicultură. În 1939, a reprezentat România la Congresul Internațional de Agricultură de la Dresda.

În 1942, soția sa, a cărei identitate a rămas necunoscută, a decedat după treizeci de ani de căsătorie. Krier a renunțat la pepiniera sa privată din București, înființată în jurul anului 1936, și s-a consacrat experimentelor horticole. A decedat în casa sa din București, la 48 de ani după sosirea sa în România.

- ▶ ▲ Jean-Nicolas Krier ca. 1890 (*Bartreng, 1000-järeg Poar, 1986*)
Jean-Nicolas Krier, în jurul anului 1890 (Bartreng, 1000-järeg Poar, 1986)

- ▶ Disembarkation of Russian marines from the battleship Potemkin in Constanța
 on 9 July 1905. Postcard sent by Jean-Nicolas Krier to his uncle Jean Auguste Neyen,
 Vintileanca, April 1907 (Collection of Antoinette Reuter)
*Debarcarea marinarilor ruși de pe cuirasatul Potemkin la Constanța pe 9 iulie 1905. Carte
 poștală trimisă de Jean-Nicolas Krier unchiului său Jean Auguste Neyen, Vintileanca,
 aprilie 1907 (Colecția Antoinette Reuter)*

- ▶ ▼ Jean-Nicolas Krier to his sister Marguerite Krier, Iași, January 1901
 (Collection of Philippe Blasen)
Jean-Nicolas Krier către sora sa Marguerite Krier, Iași, ianuarie 1901 (Colecția Philippe Blasen)

Lucie Staud (1889-1966), Marie Freimann (1893-?), Jeanne Kriz (1894-1997)

At the end of 1918, Lucie Staud, Marie Freimann, and Jeanne Kriz were caught by surprise by the change of regime in Transylvania. Arriving there as governesses to Hungarian families in Hungary, they suddenly found themselves under Romanian authority.

Lucie Staud was the daughter of a postal worker stationed in Rodange (southwestern Luxembourg), Marie Freimann of an innkeeper from Luxembourg City, and Jeanne Kriz of a stable hand from Helmsange, north of the capital. Freimann and Kriz both attended the Pensionnat de Notre-Dame (Sainte-Sophie) in Luxembourg City. In December 1918, the three young women found themselves in Transylvania, at the moment when Romanian troops were entering the region, then part of the Kingdom of Hungary. Kriz was working as a governess for Baroness Kemény in Cluj, Freimann with Countess Haller in the same city, and Staud with a Mrs. Veszprémi in Sărmașu.

Caught in the middle of these events, all three women attempted to return to Luxembourg, but encountered difficulties trying to communicate with the Dutch general consulates in Budapest and Bucharest. Their situation became desperate by August 1919: Freimann wrote that by September 1, she would find herself without money or a job. Kriz prepared to leave her position on the same date, mentioning that the minimal salary she received hadn't increased despite a rise in the cost of living.

The three women would only obtain the necessary papers and financial aid to return to Luxembourg in October 1919, arriving home in November. In 1925, Staud married in Luxembourg City. Kriz worked at the Banque et Caisse d'Épargne de l'État (State Bank and Savings Bank) of Luxembourg in the 1950s. Traces of Freimann's later life have been lost.

Lucie Staud, Marie Freimann și Jeanne Kriz au fost surprinse la sfârșitul anului 1918 de schimbarea de regim din Ardeal. Venite ca guvernante în familii ungurești din Ungaria, s-au regăsit deodată sub stăpânirea românească.

Lucie Staud era fiica unui angajat de poștă staționat la Rodange, în sud-vestul Luxemburgului, Marie Freimann a unui hangiu din orașul Luxemburg, iar Jean Kriz a unui hergheliegiu din Helmsange, la nord de capitală. Freimann și Kriz au frecventat amândouă Pensionul Notre-Dame (Sainte-Sophie) din orașul Luxemburg. Cele trei tinere femei se aflau în decembrie 1918 în Ardeal, în momentul în care trupele românești au intrat în această regiune, pe atunci parte a Regatului Ungariei: Kriz era guvernantă la baroneasa Kemény din Cluj, Freimann la contesa Haller din același oraș, iar Staud la doamna Veszprémi din Sărmașu.

Prinse în mijlocul evenimentelor, cele trei femei au încercat să se întoarcă în Luxemburg, dar s-au lovit de dificultăți de comunicare cu consulatele generale neerlandeze din Budapesta și București. Situația a devenit disperată în august 1919: Freimann a scris că avea să rămână fără bani și fără post începând cu 1 septembrie. Kriz s-a pregătit să-și părăsească postul la aceeași dată și a menționat salariul minim pe care îl primea și care nu fusese mărit în pofida creșterii costului de trai.

Cele trei femei aveau să obțină hârtiile și ajutoarele bănești necesare pentru a se întoarce în Luxemburg abia în octombrie 1919, ajungând acasă în noiembrie. În 1925, Staud s-a căsătorit în orașul Luxemburg. Kriz a lucrat în anii 1950 la Banca și Casa de Economii a Statului din Luxemburg. S-au pierdut urmele lui Freimann.

► ▲ Marie Freimann ca. 1918 (Nationaal Archief, 2.05.337.133)

Marie Freimann, în jurul anului 1918 (Nationaal Archief, 2.05.337.133)

► ▼ Jeanne Kriz ca. 1918 (Nationaal Archief, 2.05.337.133)

Jeanne Kriz în jurul anului 1918 (Nationaal Archief, 2.05.337.133)

◀ Postcard showing Hotel New York in Cluj, circulated in 1915

(Collection of Philippe Blasen)

Hotelul New York din Cluj, carte poștală circulantă în 1915 (Colecția Philippe Blasen)

Alice Schiele

(1880-1971)

Alice Schiele was a prep teacher working in Bucharest. In 1930, she took advantage of her employment by a young Romanian woman, who had been elected Miss Bucharest, to accompany her to a beauty pageant in the United States.

Alice Schiele was the daughter of a railway surveyor from Calw (Württemberg). Her mother, Berthe Stoffel, was born in Grevenmacher (eastern Luxembourg) and died in 1889, when Alice was one and a half years old. In 1899, her father was posted to Sablon, near Metz (then-German Alsace-Lorraine). In 1911, Alice worked as a governess at a private girls' school (St. John's School) run by a Miss Hamilton in Bexhill, United Kingdom. In 1912, her father died in Sablon — did she then return to the continent? Her name reappears in 1922, at which point she was offering French, German, and English courses in Bucharest. She also travelled, sending a postcard to consul François Nothumb from Istanbul in 1927.

The teacher of a young Romanian woman, Liliana Andreescu, Schiele embarked with her in July 1930 to New Orleans (Louisiana, United States). Andreescu had been elected Miss Bucharest and was attending a beauty pageant in Galveston (Texas). Schiele served as her companion as well as correspondent for the Bucharest-based magazine *Realitatea Ilustrată*, publishing an article written while their ship passed by the shores of Las Palmas de Gran Canaria.

For unknown reasons, the Romanian police ordered Schiele to leave Romania at the end of 1938. However, she remained in the country or returned there, asking to be repatriated only in 1947. She returned to Luxembourg in 1949. There, she suffered from this return forced on her by the installation of the Stalinist regime in Romania — in 1955, she wrote to Nothumb that she felt “like a tree, uprooted, waiting for its end.”

Alice Schiele a fost profesoară preparatoare în București. În 1930, profitând de munca sa cu o tânără româncă aleasă Miss București, a călătorit împreună cu aceasta la un concurs de frumusețe în Statele Unite.

Alice Schiele era fiica unui geometru feroviar originar din Calw, în Württemberg. Mama sa, Berthe Stoffel, născută în Grevenmacher, în estul Luxemburgului, a decedat în 1889, când Alice avea un an și jumătate. În 1899, tatăl ei a fost mutat la Sablon, în apropiere de Metz, în Alsacia-Lorena pe atunci germană. În 1911, Alice era guvernantă la școala privată pentru fete a lui Miss Hamilton (St. John's School) la Bexhill, în Marea Britanie. În 1912, tatăl ei a decedat la Sablon. Oare s-a întors atunci pe continent? Avea să reapară în 1922, când oferea cursuri de franceză, germană și engleză în București. A și călătorit, dovadă stând o carte poștală trimisă în 1927 consulului François Nothumb de la Istanbul.

Profesoară a unei tinere românce, Liliana Andreescu, Schiele s-a imbarcat în iulie 1930 în direcția New Orleans, în Statele Unite. Andreescu fusese aleasă Miss București și se ducea la concursul de frumusețe din Galveston, în Texas. Schiele avea funcția de însoțitoare și de corespondentă a revistei bucureștene Realitatea Ilustrată. Aceasta din urmă a publicat un articol pe care Schiele l-a scris în timpul călătoriei, când a trecut prin fața Las Palmas din Gran Canaria.

Pentru motive necunoscute, poliția română i-a ordonat lui Schiele să părăsească România la sfârșitul anului 1938. Însă ea a rămas în țară sau s-a întors, cerând repatrierea abia în 1947. Întoarcerea ei în Luxemburg a avut loc în aprilie 1949. Aici, a suferit de pe urma plecării din România, impusă de instaurarea regimului stalinist. În 1955, i-a scris lui Nothumb că se simte precum un copac dezrădăcinat, care-și așteaptă sfârșitul.

◀ ▲ Postcard sent from Galveston by Alice Schiele to François Nothumb,
25 August 1930 (Collection of Philippe Blasen)

Carte poștală trimisă de Alice Schiele lui François Nothumb de la Galveston,
25 august 1930 (Colecția Philippe Blasen)

◀ ▼ Liliana Andreescu, "Miss Bucharest" (Realitatea ilustrată, 9 October 1930)

Liliana Andreescu, Miss București (Realitatea Ilustrată, 9 octombrie 1930)

► Postcard sent from Galveston by Alice Schiele to François Nothumb,
25 August 1930 (Collection of Philippe Blasen)

Carte poștală trimisă de Alice Schiele lui François Nothumb de la Galveston,
25 august 1930 (Colecția Philippe Blasen)

Robertine Seyler

(1904-1994)

Robertine Seyler was a teacher at the Catholic Primary School in Ploiești. The school had to survive with limited resources in a city where Catholics formed a minority of only 5%.

Robertine Seyler was the eldest daughter in a peasant family from Schweich (western Luxembourg). She completed her secondary studies at the Pensionnat de Notre-Dame (Sainte-Sophie) in Luxembourg City before attending the normal school in Bastogne, in neighbouring Belgium. It was perhaps through her uncle, a Dehonian (a member of the Prêtres du Sacré-Cœur de Jésus), that she found a job at the primary school run by the Catholic community of Ploiești. From 1929 to 1947, she taught French, then German, then French once more. As a foreigner, Seyler was required to obtain ministerial authorisation to teach every year, which was often slow to be granted.

The private school was financed through student fees, and salaries were low. The institution struggled to cope with additional costs, particularly after damage suffered from the major earthquake of 10 November 1940, or after German soldiers occupied its rooms in December 1940. On 1 April 1944, classes were suspended, just before the city was bombed by the Americans.

Seyler returned to work in November 1944, but asked to be repatriated in December 1947. By 1947-48 she was no longer listed as belonging to the teaching staff of the school, which was nationalised by the new communist regime in August 1948. Seyler returned to Luxembourg with a friend from the Saar, who had also been working as a teacher in Romania. Back in Luxembourg, Seyler recalled fond memories of her host family in Romania, who invited her on their excursions.

Robertine Seyler a fost învățătoare la școala primară catolică din Ploiești. În acest oraș, catolicii formau o minoritate de doar 5%, iar școala trebuia să supraviețuiască cu mijloace limitate.

Robertine Seyler era fiica cea mai mare a unei familii de țărani din Schweich, în vestul Luxemburgului. A făcut studii secundare la Pensionul Notre-Dame (Sainte-Sophie) din orașul Luxemburg, apoi a frecventat școala normală din Bastogne, în Belgia vecină. Probabil prin unchiul său, care era preot al Sfintei Inimi a lui Isus (dehonian), a găsit de muncă în școala primară a comunității catolice din Ploiești. Între 1929 și 1947, a predat mai întâi franceză, apoi germană, apoi din nou franceză. Fiind străină, Seyler a trebuit să obțină în fiecare an o autorizație ministerială pentru a putea predă, autorizație care adesea întârzia.

Școala privată era finanțată cu taxele școlare, iar salariile erau mici. Instituția făcea față cu greu cheltuielilor suplimentare, îndeosebi când clădirea a suferit în urma marelui cutremur din 10 noiembrie 1940 sau când soldații germani au ocupat sările în decembrie 1940. Pe 1 aprilie 1944, cursurile au fost suspendate, chiar înainte de bombardamentele americane.

Seyler și-a reluat munca în noiembrie 1944, dar a cerut să fie repatriată în decembrie 1947. În 1947/1948, nu a mai făcut parte din corpul didactic al școlii, care a fost naționalizată de către noul regim comunist în august 1948. Seyler s-a întors cu o prietenă din Saar, care era și ea profesoară în România. Din nou în Luxemburg, Seyler a păstrat amintiri frumoase despre familia sa gazdă din România, care o luase cu ea în excursii.

► ▲ Robertine Seyler, ca. 1929 (Collection of the Seyler family)

Robertine Seyler, în jurul anului 1929 (Colecția familia Seyler)

◀ Ploiești in the 1910s (Collection of Philippe Blasen)

Ploiești, anii 1910 (Colecția Philippe Blasen)

► ▼ A class at the Catholic Primary School of Ploiești;

Robertine Seyler sits at the back of the classroom (Collection of the Seyler family)

O clasă la școala primară din Ploiești; Robertine Seyler este așezată în spatele clasei (Colecția familia Seyler)

Thérèse Reuter (1918-2006)

Thérèse Reuter left for Romania as the governess of engineer Émile Engel's children. In Reșița, she did not have to face the problems plaguing the latter — until she wanted to return to Luxembourg.

Thérèse Reuter was the youngest daughter of a peasant family from Eppeldorf, in the north-east of the Grand Duchy. Education was important to the Reuters: both Thérèse's deceased uncle and her father had taken professional courses in Carlsbourg, in neighbouring Belgium. Thérèse attended the Pensionnat Saint-Joseph in Attert (Belgium), then the Pensionnat de la Sainte-Famille (Fieldgen, Luxembourg); her brother Jean-Pierre was an engineering student in Aachen (Prussian Rhineland). Thérèse completed her secondary studies in 1936. The school gave her an excellent recommendation and, undoubtedly, found her a job as governess to the family of Émile Engel, whom she accompanied to Reșița in 1937.

She was tasked with the education of the two Engel children, with whom she maintained good relations throughout her life. In 1939, she considered enrolling in the regional nursing school in Nantes; however, she remained in Reșița with the Engels, encountering difficulties similar to those experienced by Émile Engel upon trying to return to a Luxembourg occupied by National Socialist Germany. Following the war, she worked in Luxembourg City for the dry cleaning company C. Schwall & Co. She married a childhood friend from Eppeldorf.

Thérèse Reuter a plecat în România ca guvernanta copiilor inginerului Émile Engel. La Reșița, ea nu s-a confruntat cu aceleași probleme ca Engel, până când nu a vrut să se întoarcă în Luxemburg.

Thérèse Reuter era fiica cea mai mică a unei familii de țărani din Eppeldorf, în nord-estul Marelui Ducat. Educația era importantă în familia Reuter: atât unchiul decedat, cât și tatăl lui Thérèse urmaseră cursuri profesionale la instituția din Carlsbourg, în Belgia vecină. Thérèse a frecventat Pensionul Saint-Joseph la Attert, tot în Belgia vecină, iar apoi Pensionul Sainte-Famille (Fieldgen) din Luxemburg, în timp ce fratele său Jean-Pierre era student la inginerie la Aachen, în Renania prusacă. Thérèse și-a terminat studiile secundare în 1936. Pensionul i-a dat o recomandare excelentă și i-a găsit fără îndoială postul de guvernantă în familia lui Émile Engel, pe care a însoțit-o în 1937 în România, la Reșița.

A avut grijă de educația celor doi copii Engel, cu care avea să păstreze relații bune toată viața. În 1939, s-a gândit să se înscrie la școala regională de infirmiere din Nantes, dar a rămas la Reșița cu familia Engel. Avea să întâmpine la rândul ei greutăți pentru a se întoarce în timpul războiului în Luxemburgul ocupat de Germania național-socialistă. După război, avea să lucreze în orașul Luxemburg la o curățătorie chimică, C. Schwall & Cie. S-a căsătorit cu un prieten din copilărie din Eppeldorf.

◀ ▲ Thérèse Reuter, ca. 1943 (Collection of the Kirschten-Van Hoven family)

Thérèse Reuter în jurul anului 1943 (Colecția familia Kirschten-Van Hoven)

◀ ▼ Certificate from Fieldgen, 24 July 1937 (Collection of the Kirschten-Van Hoven family)

Certificat de la Fieldgen, 24 iulie 1937 (Colecția familia Kirschten-Van Hoven)

► Thérèse Reuter and the Engel children in Reșița, 1 January 1938
(Collection of Maryse Campill)

Thérèse Reuter și copiii Engel la Reșița, 1 ianuarie 1938 (Colecția Maryse Campill)

Anna Reuter (1883-?)

Of modest origins, Anna Reuter married a Romanian high school teacher who was named General Secretary of the Ministry of Education of Romania in 1931. Her case illustrates the difficulties of reconstructing a housewife's biography.

Anna Reuter was the fifth of eight children of a blacksmith from Dommeldange, north of Luxembourg City. In 1895, aged 12, she apprenticed as a seamstress. The following year, her mother died. In 1905, she worked as a maid in Paris, like her sister Hélène, who had been in the same line of work in Montreuil in 1890. It was undoubtedly in the French capital that Anna made the acquaintance of Constantin D. Fortunesco, a high school teacher from Craiova. The latter resided in Paris in 1909 for his studies and also participated in spiritist seances there. The two married in March 1914, thereafter living in Craiova. Anna is mentioned in the Luxembourgish press and diplomatic correspondence to showcase the link that existed between her husband and Luxembourg, but never by name. Luxembourgish intellectuals sent their tributes to Madame Fortunesco. She possibly appeared in the Romanian press as “Madame Fortunesco (Craiova)” in June 1923, listed as visiting Băile Herculane, and again with certainty in April 1931 as Ana Fortunesco in a death announcement for a relative of her husband. In 1928, C. D. Fortunesco registered Anna as administrator of the journal *Arhivele Olteniei* (Archives of Oltenia), for which he served as director, so that they could both use the journal's free railway pass. Anna accompanied him on trips to France, Switzerland, Italy, Greece, Turkey, and possibly also Egypt.

At the beginning of the 1950s, the Securitate, Romania's secret police, took interest in C. D. Fortunesco. Firmly right-wing, the latter presided over spiritist seances predicting the end of communism, the Soviets, and the Jews. Anna participated in these seances as well. The Securitate intercepted correspondence that the couple sent to Anna's sister and brother-in-law in Basel. In these letters, Anna and Constantin complained about censorship, the high cost of living, queues at stores, the lack of medicine, the inaccessibility of foreign publications, and about import duties imposed on packages from Switzerland. They expressed their hope in an imminent fall of communism. The Securitate confiscated these letters on the grounds that they described “the situation in the People's Republic of Romania in a hostile manner”. Anna died towards the end of the 1950s.

De origine modestă, Anna Reuter s-a căsătorit cu un profesor român, care avea să fie numit secretar general la Ministerul Educației din România în 1931. Cazul său ilustrează dificultatea de a reconstitui biografia unei femei casnice.

Anna Reuter era al cincilea copil din cei opt ai fierarului din Dommeldange, la nord de orașul Luxemburg. În 1895, la vârsta de 12 ani, a făcut o ucenicie de croitoreasă. În anul următor, mama sa a decedat. În 1905, a lucrat ca bonă în Paris, precum și sora sa Hélène, care slujise la Montreuil în 1890. Cel mai probabil în capitala Franței l-a întâlnit Anna pe Constantin D. Fortunescu, profesor de liceu în Craiova. Într-adevăr, acesta stătea în Paris în 1909 pentru studii și participa și la ședințe de spiritism. Cei doi s-au căsătorit în martie 1914, locuind apoi în Craiova. Anna a fost menționată în presa și în corespondența diplomatică luxemburgheză pentru a releva legătura care exista între soțul ei și Luxemburg, dar nu i s-a pomenit niciodată numele. Intelectualii luxemburghezi i-au trimis omagiile lor doamnei Fortunescu. În presa românească, ea a apărut poate în iunie 1923 drept „doamna Fortunescu (Craiova)” care a făcut un sejur la Băile Herculane și cu certitudine în aprilie 1931 drept Ana Fortunescu în anunțul de deces al unei rude de-a soțului său. În 1928, C.D. Fortunescu a înregistrat-o pe Anna ca administratoare a revistei Arhivele Olteniei, pe care o conducea, pentru a putea folosi împreună abonamentul gratuit de tren al periodicului. Într-adevăr, ea îl însoțea în călătoriile sale, în Franța, Elveția, Italia, Grecia, Turcia și poate și Egipt.

La începutul anilor 1950, Securitatea s-a interesat de C.D. Fortunescu. Cu vederi politice foarte de dreapta, acesta conducea ședințe de spiritism ce preziceau sfârșitul comunismului, al sovietelor și al evreilor. Anna participa și ea la aceste ședințe. Securitatea a interceptat scrisorile pe care cuplul le trimitea surorii și cumnatului Annei la Basel. În acestea, Anna și Constantin se plâneau de cenzură, de traiul scump, de cozile din fața magazinelor, de lipsa medicamentelor, de inaccesibilitatea publicațiilor străine și de drepturile de vamă pe pachetele primite din Elveția. Ei își exprimau speranța unei căderi iminente a comunismului. Securitatea a confiscat aceste scrisori pe motiv că ele descriau „în mod dușmănos situația din R.P.R.”. Anna a decedat la sfârșitul anilor 1950.

► Anna Fortunescu-Reuter in a portrait by Eustațiu Stoenescu (Craiova Museum of Art)
Anna Fortunescu-Reuter, portret de Eustațiu Stoenescu (Muzeul de Artă Craiova)

◄ The new city square and the palace of justice in Craiova,
shown on a postcard circulated in 1912 (Collection of Philippe Blasen)
*Piața nouă și Palatul Justiției din Craiova, carte poștală circulantă în 1912
(Colecția Philippe Blasen)*

Maurice Kahn

(1885-?)

Arriving in Romania at the beginning of the 20th century, Maurice Kahn started a family there and spent at least 38 years in the country. During the Second World War, the Kahn family was confronted with the antisemitic policies of the Romanian state.

Maurice Kahn was the son of a horse dealer from Ettelbruck, in central-northern Luxembourg. In 1906, he submitted the declaration required to acquire Luxembourgish citizenship; in it, he was listed as a merchant from Ettelbruck. Three years later, Maurice found himself in Romania, in Bucharest. An accountant, he married Pauline Bernstein, a seamstress from Bacău, with whom he had three children by 1921: Max Abraham (born in Istanbul), Jean Sali, and Ernestina. In 1922, Maurice co-founded the international transport company Levant Transport in Bucharest. He retired from this position in 1926, before reappearing as a trader in Bucharest in 1938. His son Max Abraham worked as a private employee in the same city, and another son, Jean Sali, as a navigation agent on the Danube, in Turnu Severin.

During the Second World War, the two Kahn sons were in Turnu Severin, where they carried out espionage and trafficking on behalf of Great Britain. When they were discovered, one managed to escape to Palestine via Turkey, but the other was arrested by the Romanian secret police. Jean-Baptiste Duhr accompanied Maurice Kahn to the deputy director of the secret police in Bucharest, who refused to meet with the latter. Received alone, Duhr noted that, “the deputy director, though antisemitic, was in no way Anglophobic.” The official agreed to release Kahn’s son for a period of 48 hours, thus allowing him to also flee to Palestine.

Under the criminal antisemitic regime of Ion Antonescu, Maurice and Pauline Kahn themselves became targets of the Romanian authorities: in May 1942, the Swiss legation, now responsible for Luxembourgish citizens in Romania, had to intervene on behalf of the Kahns so that their home would not be seized by the National Centre for Romanianisation, which was responsible for managing stolen Jewish property, and for continuing the pillage.

In 1947, following the war, Maurice and Pauline requested their repatriation. After this, any trace of them has been lost.

Ajuns în România la începutul secolului XX, Maurice Kahn și-a întemeiat o familie și a rămas aici cel puțin 38 de ani. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, familia Kahn s-a confruntat cu politica antisemită a statului român.

Maurice Kahn era fiul unui negustor de cai din Ettelbruck, în partea central-nordică a Marelui Ducat. În 1906, a depus declarația necesară obținerii cetățeniei luxemburgheze. În procesul-verbal apare drept negustor din Ettelbruck. Trei ani mai târziu, se afla în România, în București. Contabil de meserie, s-a căsătorit cu Pauline Bernstein, o croitoreasă originară din Bacău. În 1921, familia avea trei copii: Max Abraham (născut în Istanbul), Jean Sali și Ernestina. În 1922, Maurice a cofondat compania de transporturi internaționale Levant Transport la București. S-a retras din ea în 1926. În 1938, era comerciant la București. Max Abraham era funcționar privat în același oraș, iar Jean Sali agent de navigație pe Dunăre, la Turnu Severin.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, cei doi fii Kahn erau la Turnu Severin, unde făceau spionaj și trafic în favoarea Marii Britanii. Când au fost descoperiți, unul a reușit să fugă și să treacă în Palestina prin Turcia, dar celălalt a fost arestat de poliția secretă română. Consulul Jean Baptiste Duhr l-a însoțit atunci pe Maurice Kahn la directorul adjunct al acestei instituții în București, care a refuzat să-l primească pe Kahn. Intrat singur, Duhr a constatat că „directorul adjunct, deși antisemit, nu era nicidecum anglofob”. Funcționarul a acceptat să-l elibereze pe fiul lui Kahn timp de 48 de ore, ceea ce i-a permis să fugă la rândul lui în Palestina.

În timpul regimului antisemit criminal al lui Ion Antonescu, Maurice și Pauline Kahn au devenit ei înșiși ținte ale autorităților române: în mai 1942, legația elvețiană, acum responsabilă de luxemburghezi, a trebuit să intervină în favoarea cuplului Kahn așa încât casa lor să nu fie confiscată de Centrul Național de Românizare, însărcinat să gestioneze bunurile evreiești spoliante și să continue jaful.

După război, în 1947, Maurice și Pauline Kahn au cerut să fie repatriați. După aceea li s-a pierdut urma.

► Maurice Kahn to François Nothumb, 27 April 1922 (ANLux, AE-02221)

Maurice Kahn către François Nothumb, 27 aprilie 1922 (ANLux, AE-02221)

◀ The Federal Department of Foreign Affairs to the Belgian Legation in Bern,
7 May 1942 (Archives fédérales suisses, E2001-02#1000/117#1121*)

*Divizia Afacerilor Externe elvețiană cu privire la Maurice Kahn către legația Belgiei la Berna,
7 mai 1942 (Archives fédérales suisses, E2001-02#1000/117#1121*)*

Commercial and intellectual exchanges

Schimburi comerciale și intelectuale

Several Luxembourgish companies sold their products in Romania without local Luxembourgish distributors or authorised dealers. For example, cider presses produced by Duchscher & Co. of Wecker (eastern Luxembourg) were sold in Romania up to the 1940s. In the communist era, the state-run company Tehnofrig continued to produce “Duchscher-type” presses.

In 1929, a report from the Comptoir métallurgique luxembourgeois (Columeta) noted that the prospects for exporting Luxembourgish steel products to Romania were unfavourable — the local Romanian industry and Central European cartels were able to make more advantageous offers. However, in 1940, the Aciéries Réunies de Burbach-Eich-Dudelange (ARBED) began collaborating with Romania’s Concordia petroleum company.

Several Luxembourgish intellectuals also kept contact with their Romanian colleagues. Joseph Greisch, a teacher at the Industrial and Commercial School of Esch-sur-Alzette; Joseph Tockert, a teacher at the Girls’ High School of Luxembourg; and Joseph Wagener, director of the Athénée de Luxembourg, all kept correspondence with their Romanian colleague at the “Carol I” High School in Craiova, Constantin D. Fortunescu. During the Second World War, the Luxembourgish mathematician Albert Gloden, transferred to Germany before being dismissed from his post, published French-language articles in Romania with the support of Romanian mathematician Petre Sergescu.

Intellectual exchanges with Transylvanian Saxons began in the 19th century and continued into the 20th. This connection was based on the myth of a Luxembourgish origin of the Saxons and the identity of the Luxembourgish and Saxon idioms. Interested in maintaining good relations, the Luxembourgers did not insist that, unlike the Saxons, they did not consider themselves to be German. Many Transylvanian Saxons gradually adhered to National Socialist ideology through the 1930s, and came under

the control of National Socialist Germany in 1938-1940. In August 1940, following the German occupation of Luxembourg on 5 May 1940, the newspaper run by the German Ethnic Group in Romania presented Luxembourg as a German territory that must return to the "Mutterland". In 1942, a Saxon intellectual, Richard Csaki, travelled to Luxembourg to give conferences, wherein he used the myth of the Saxons' Luxembourgish origin in order to convince the Luxembourgish public to emigrate to the German-occupied territories of Eastern Europe.

Mai multe întreprinderi din Luxemburg își vindeau produsele în România fără să aibă concesionari sau depozitari luxemburgezi. De pildă, preșele de fructe produse de Duchscher & Co. din Wecker, în estul Marelui Ducat, erau vândute în România până în anii 1940. În comunism, întreprinderea de stat Tehnofrig a produs prese „de tip Duchscher”.

În 1929, un raport pentru Comptoarul metalurgic luxemburghez (Columeta) a constatat că perspectivele de a exporta produsele siderurgice luxemburgeze în România nu erau favorabile. Într-adevăr, industria românească și cartelurile Europei centrale puteau oferi condiții mai avantajoase. Totuși, în 1940, Oțelăriile Reunite din Burbach-Eich-Dudelange (ARBED) au colaborat cu compania petrolieră Concordia din România.

Unii intelectuali luxemburgezi erau în contact cu colegi români. Astfel, Joseph Greisch, profesor la școala industrială și comercială din Esch-sur-Alzette, Joseph Tockert, profesor la liceul de fete din Luxemburg, și Joseph Wagener, directorul liceului Ateneu din Luxemburg, corespondau cu colegul lor Constantin D. Fortunescu, profesor la liceul Carol I din Craiova. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, matematicianul luxemburghez Albert Gloden, mutat în Germania, apoi destituit, a publicat în franceză în România, cu sprijinul matematicianului român Petre Sergescu.

Începute în secolul al XIX-lea, schimburile intelectuale cu sașii transilvăneni au continuat în secolul XX. Ele s-au bazat pe mitul originii luxemburgeze a sașilor și al identității idiomurilor luxemburghez și săsești. Interesați să mențină relațiile bune, luxemburghezii nu au insistat asupra faptului că, spre deosebire de sași, ei nu se simțeau germani. Mulți sași transilvăneni au aderat încetul cu încetul la ideologia național-socialistă în cursul anilor 1930 și au intrat sub controlul Germaniei între 1938 și 1940. În urma ocupației Luxemburgului de către Germania pe 10 mai 1940, ziarul conducerii Grupului Etnic German din România a prezentat Luxemburgul în august 1940 drept o țară germană ce trebuia să se întoarcă la țara-mamă. În

1942, un intelectual sas, Richard Csaki, a venit să susțină conferințe în Luxemburg, în timpul cărora a instrumentalizat mitul originii luxemburgheze a sașilor pentru a convinge publicul luxemburghez să emigreze în teritoriile Europei de Est ocupate de Germania.

► ▲ Advertisement for Duchscher wine presses (*Dimineața*, 11 June 1927)
Reclamă pentru presele vinicole Duchscher (Dimineața, 11 iunie 1927)

► ▼ Postcard sent from Bucharest by Gheorghe Buicliu to Albert Gloden in Luxembourg,
20 April 1946 (Collection of Philippe Blasen)
*Carte poștală trimisă de matematicianul român Gheorghe Buicliu de la București lui
Albert Gloden în Luxemburg, 20 aprilie 1946 (Colecția Philippe Blasen)*

◄ Postcard sent from Esch-sur-Alzette by Joseph Greisch to Constantin D. Fortunescu,
2 December 1922 (SJAN Dolj, Fond Fortunescu D. Constantin, DJ-F-00099-5-21)
*Carte poștală trimisă de Joseph Greisch de la Esch-sur-Alzette lui Constantin D. Fortunescu,
2 decembrie 1922 (SJAN Dolj, Fond Fortunescu D. Constantin, DJ-F-00099-5-21)*

Forced conscripts

Înrolații forțat

In March 1944, the Red Army reached the Bug, the river that formed the eastern border of Transnistria. It passed successively over the Bug, the Dniester, and the Prut rivers in the north, occupying northern Bessarabia and Moldavia. In front of them, Army Group A — composed of three German and two Romanian armies — attempted to hold a line which stretched along the Dniester, north of Chișinău, and across to Iași. On 20 August 1944, the Red Army began its Iași-Chișinău operation and reached Iași that day. Between 23 and 28 August, German units in Bessarabia and Moldavia were largely surrounded and destroyed — they lost 150,000 men.

On 23 August 1944, King Mihai arrested the dictator Antonescu and appointed a government of national unity. On Hitler's orders, German units stationed in southern Romania then attempted to occupy Bucharest, which they bombed on 24 August. The Romanians crushed this attempt and captured thousands of soldiers. German hostilities allowed the Romanian government to declare a state of war with Germany and fight alongside the Red Army against their former ally.

Within the German units were Luxembourgish soldiers. A small number of them were volunteers, like Karl Ketter (Grevenmacher, 23/11/1920), a devout National Socialist who fought in the Waffen-SS. The absolute majority, however, were young men who, following the German occupation of Luxembourg on 10 May 1940, were forcibly conscripted in the Wehrmacht from September 1942 onwards.

În martie 1944, Armata Roșie a ajuns pe Bug, râul-graniță din estul Transnistriei. Ea a trecut pe rând Bugul, Nistrul și Prutul la nord, ocupând Basarabia și Moldova de nord. În fața ei, grupul de armate A, compus din trei armate germane și din două armate române, a încercat să țină o linie de-a lungul Nistrului, apoi la nord de Chișinău și de Iași. Pe 20 august 1944, Armata Roșie a început operațiunea Iași-Chișinău, ajungând la Iași în cursul zilei. Între 23 și 28 august, unitățile germane din Basarabia și din Moldova au fost în mare măsură încercuite și nimicite; au pierdut 150.000 de oameni.

Pe 23 august 1944, regele Mihai a dispus arestarea dictatorului Antonescu și a numit un guvern de uniune națională. La ordinul lui Hitler, unitățile germane staționate în România de sud au încercat atunci să ocupe orașul București, pe care l-au bombardat pe 24 august. Românii au înăbușit această tentativă și au capturat mii de soldați. Ostilitățile germane i-au permis guvernului român să declare război Germaniei și să lupte alături de Armata Roșie contra fostului aliat.

În unitățile germane se aflau soldați luxemburghezi. Un mic număr erau voluntari, precum Karl Ketter (Grevenmacher, 23/11/1920), un național-socialist convins, care a luptat în Waffen-SS. Majoritatea absolută erau însă tineri care, în urma ocupației germane a Luxemburgului pe 10 mai 1940, au fost recrutați forțat în Wehrmacht începând cu septembrie 1942.

Around 180 Luxembourgers fought in Transnistria and in Romania in 1944. At least 33 of Luxembourg's forced conscripts fell or went missing in action:

În jur de 180 de luxemburghezi au luptat în Transnistria și în România în 1944. Cel puțin 33 de recrutați forțat au căzut pe câmpul de luptă sau au fost dați dispăruți:

Victor Antony (Luxembourg, 9/4/1923)

Ernest Bauer (Bettel, 27/5/1924)

August Baumann (Dudelange, 12/5/1922)

Georges Bebing (Dudelange, 15/10/1921)

Josy Bernard (Dudelange, 5/1/1924)

Jean-Pierre Borowsky (Bastendorf, 6/9/1924)

Mathias Buchholz (Altwies, 12/3/1922)

Jean-Pierre Ernster (Itzig, 21/5/1921)

Marcel Everard (Perlé, 7/10/1924)

Émile Fonck (Koerich, 16/9/1922)

Joseph Gils (Medingen, 14/4/1923)
 Metty Grosch (Boursdorf, 19/11/1920)
 Nicolas-Joseph Heinzen (Osweiler, 21/10/1925)
 Jean Herman (Troisvierges, 12/11/1923)
 Guillaume Kellen (Perl  , 13/10/1923)
 Edy Kolber (Mullendorf, 14/10/1924)
   mile Kontz-Grafft   (Kopstal, 5/1/1920)
 Auguste Kraus (Schifflange, 21/2/1922)
   douard Lobbestael (Bivange, 6/3/1921)
 Jean-Baptiste Mohnen (T  tange, 21/9/1921)
 Jean Muller (Bettendorf, 12/8/1921)
 Eugène Paquet (Perl  , 27/11/1920)
 Nicolas Paulus (Luxembourg, 2/1/1922)
 Marcel Probst (Bavigne, 11/2/1920)
 Louis Rech (Hassel, 21/7/1920)
 Henri Ronconi (Rumelange, 8/11/1921)
 Michel Rosseljong (Folschette, 7/2/1921)
 Antoine Seyler (Grevels, 26/7/1921)
 Prosper Siebenbour (Rennes, 1/4/1924)
 René Weiler (Diekirch, 27/2/1923)
 Raymond Weirig (Bertrange, 1/4/1921)
 Aloyse Weyland (Bettembourg, 6/7/1922)
 Evrard Wohlfahrt (Esch-sur-Alzette, 29/4/1921)

From top to bottom: August Baumann, Georges Bebing, Josy Bernard, and Metty Grosch, forced conscripts (Fédération des Enr  l  s de force / Collection of Alix Hoffmann-Grosch).

De sus   n jos: August Baumann, Georges Bebing, Josy Bernard   i Metty Grosch, recruta  i for  at (Fédération des Enr  l  s de force / Colec  ia Alix Hoffmann-Grosch)

Dozens of Luxembourgers captured in Romanian territory were transferred to the Soviet Union. Many prisoners, such as Robert Hansen (Esch-sur-Alzette, 17/12/1923 – Tambov, 29/12/1944) died in Soviet captivity. Those who survived and were repatriated to Luxembourg often passed through Romania, notably through the Sighet camp. Some died on their way home. This is how Alphonse Jost (Montigny-lès-Metz, France, 1/10/1922) passed away on 14 August 1945 in Râmnicu-Sărat.

Amongst the Luxembourgish prisoners who disappeared in Romania towards the end of the war were at least two gendarmes, deported to Germany by the National Socialist occupiers: Jean Jungers (Gonderange, 6/2/1903 — Craiova hospital, 20/8/1945) and Albert Schmit (Ospem, 20/7/1908 – Focșani camp). Furthermore, Luxembourgish deserters from the Wehrmacht took refuge in Romania. One of them, Robert Kauffmann (Hollerich, 8/1/1920), died on 27 March 1944 at the Saint-Vincent-de-Paul hospital in Bucharest.

Zeci de luxemburghezi capturați pe teritoriul României au fost transferați în Uniunea Sovietică. Unii prizonieri, precum Robert Hansen (Esch/Alzette, 17/12/1923 – Tambov, 29/12/1944), au murit în captivitate sovietică. Supraviețuitorii ce au fost repatriați în Luxemburg au tranzitat adeseori România, îndeosebi prin lagărul din Sighet. Unii au murit pe drumul de întoarcere, precum Alphonse Jost (Montigny-lès-Metz (F), 1/10/1922), care a pierit pe 14 august 1945 la Râmnicu Sărat.

Printre prizonierii luxemburghezi dispăruți la sfârșitul războiului în România se aflau și cel puțin doi jandarmi deportați în Germania de ocupantul național-socialist, Jean Jungers (Gonderange, 6/2/1903 – spitalul din Craiova, 20/8/1945) și Albert Schmit (Ospem, 20/7/1908 – lagărul din Focșani).

From top to bottom: Robert Hansen (1923–1944), Jos Bausch (1922–2009), and Jos Gangolf (1923–1999), forced conscripts
(ANLux, AE-06989-01 / Collection of the Blasen-Mergen family / Collection of Jérôme Gangolf)
De sus în jos: Robert Hansen (1923-1944), Jos Bausch (1922-2009) și Jos Gangolf (1923-1999), recrutați forțat
(ANLux, AE-06989-01 / Colecția familia Blasen-Mergen / Colecția Jérôme Gangolf)

◀ ▼ Letter from Jos Gangolf describing the poor state of the German and Romanian armies,
27 June 1944 (Collection of Jérôme Gangolf)
Scrisoare a lui Jos Gangolf descriind starea proastă a armatelor germane și române,
27 iunie 1944 (Colecția Jérôme Gangolf)

▶ ▼ Page from the memoirs of Jos Bausch, recounting the absurdity of the defense
of Iași: an artilleryman, he was given a rocket-launcher that he did not know how to use
(Collection of the Bache-Bausch family)
Pagină din memoriile lui Jos Bausch povestind apărarea absurdă a orașului Iași:
artilierist fiind, a primit un aruncător de grenade pe care nu știa să-l manevreze
(Colecția familia Bache-Bausch)

Credits / Mențiuni

Initial project organised by / Proiect inițial organizat de:
Centre de Documentation sur les Migrations Humaines

Original exhibition team / Echipa inițială a expoziției:
Philippe H. Blasen, Nora Chelaru, Bronwyn Cragg, Nicolas Graf, Antoinette Reuter

Concept and texts / Concept și texte: Philippe H. Blasen

Graphics / Design: Bronwyn Cragg

With thanks to / Mulțumiri:

Nicole Adam, Constantin Ardeleanu, Lola Arendt-Kriepps, familia Bache-Bausch, Marcel Bausch, Robert Beța, Gheorghe Bîlgă, familia Blasen-Mergen, familia Brentener-Classen, Christiane Campill, Maryse Campill, Petru Chelaru, Sven Clement, Matias da Silva, Ketty Engel, Robert Engel, Larisa Faber, Misch Feinen, Christian Fer, Mariette Fischbach, Susette Franck-Wolter, Jérôme Gangolf, Inna Ganschow, Cristian Gașpar, Mădălin Ghigeanu, Rudolf Gräf, Robert Grosch, Michèle Guérin-Morand, Cynthia Haas, Katherina Haas, Alix Hoffmann-Grosch, familia Kirschten-Van Hoven, Marlène Kreins, Dumitru Lăcătușu, Patrick Licker, Livia Magina, Georges Majerus, familia Mangen-Engel, Claude Marx, Josée Mathekowitsch-Steichen, Laurent Moysse, familia Nothumb-Hennico, Jean-Marie Ottelé, Daniel Plier, Alexander Rubel, Denis Scuto, Dragoș Sdrobiș, familia Seyler, Ana Sima, Brigitte Tesch-Arendt, Mathias Treinen, Vasilica Turculeț, Renelde Urbain, Marcellly Vanden Bergh-Schweitzer, Sarah Maya Vercruysse, Albert Waltzing, Robert Wolter-Hirtt, familia Zimmer-Krier

Muzeul de Artă Craiova, Museums of History New South Wales,
Musée de la Police grand-ducale, Salzgitter AG Konzernarchiv / Mannesmann-Archiv

Communes of / Comunele: Antwerpen, Bous-Waldbredimus, Dudelange, Durrenbach, Echternach, Erkelenz, Ettelbruck, Gent, Grosbous-Wahl, Kerpen, Lausanne, Liège, Limeil-Brévannes, Luxembourg, Mons, Rambrouch, Rosport-Mompach, Rumelange, Saarbrücken, Steinsel, Stolberg (Rhld.), Strassen, Tandel, Völklingen, Zürich

Archives of / Arhivele: RWTH Aachen, Universiteit Antwerpen,
Katholieke Universiteit Leuven, Université de Liège, Hochschularchiv der ETH Zürich,
Bibliothèque cantonale et universitaire de Fribourg

County/departmental archives of / Arhivele județene: Caraș-Severin (RO), Dolj (RO), Gard (F), Iași (RO),
Serviciul Municipiului București al Arhivelor Naționale,
Arhiva diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe (RO)

Bundesarchiv (G), Landesarchiv Saarland, Archives générales du Royaume (B),
Archives Nationales de Luxembourg, Nationaalarchief (Netherlands/Țările de Jos),
Archives fédérales suisses, Archives d'État de Genève, Archives cantonales vaudoises,
Staatsarchiv des Kantons Zürich

Ambassade du Grand-Duché de Luxembourg en Roumanie

Partners / Parteneri: Ambassade du Grand-Duché de Luxembourg en Roumanie,
Consulat honoraire du Grand-Duché de Luxembourg à Sibiu,
Centrul de Consultanță Istorică, Centrul Cultural German Iași, C²DH, Muzeul Banatului Montan Reșița,
Proiect Warlux, Universitatea Babeș-Bolyai, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

Philippe Henri Blasen is a researcher with the C²DH of the University of Luxembourg. He holds a PhD from the Babeş-Bolyai University. His research focuses on ethnic minorities and on fascist movements in Romania.

***Philippe Henri Blasen** este cercetător la C²DH al Universității din Luxemburg. Deține un doctorat de la Universitatea Babeş-Bolyai. Cercetarea sa se concentrează asupra minorităților etnice și mișcărilor fasciste din România, precum și asupra migrațiilor din și spre Luxemburg.*

Bronwyn Cragg is a PhD student in History at the “Alexandru Ioan Cuza” University in Iași, and holds an MA in History and BA (Hons) in Jewish Studies from the University of Toronto. His research focuses on nationalism and antisemitism in interwar Romania.

***Bronwyn Cragg** este doctorand la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și deține un master în istorie și o licență în studii iudaice de la Universitatea din Toronto. Cercetarea sa se focalizează asupra naționalismului și antisemitismului din România interbelică.*

GRAND DUCHY OF LUXEMBOURG
Embassy in Romania

